

”JOS EI NIINKU ÄITI PESE PYYKKIÄ NIIN ITEHÄN NE PITÄÄ PESTÄ SITTE”

Lastensuojelun jälkihuollon merkitys itsenäistymisen tukena Nuorten
Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluissa

Mikko Kemppainen ja Eeva Suikkari
Opinnäytetyö, syksy 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kempainen, Mikko & Suikkari, Eeva. ”Jos ei niinku äiti pese pyykkiä niin itehän ne pitää pestä sitte”. Lastensuojelun jälkihuollon merkitys itsenäistymisen tukena Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluissa. Helsinki, syksy 2016, 63 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuolto on vaikuttanut nuoren elämänhallintaan ja itsenäiseen toimimiseen arjessa, mikä jälkihuollossa oli nuoren näkökulmasta tärkeintä ja miten nuori pääsi vaikuttamaan jälkihuollon sisältöön. Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä asiakaslähtöistä tietoa Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden toteuttamasta lastensuojelun jälkihuollosta ja löytää nuorten kokemuksiin perustuvia ehdotuksia jälkihuollon kehittämiseksi. Tutkimuskysymyksinä olivat, minkälaista tukea nuori tarvitsee itsenäistymiseen ja elämänhallintaan sekä minkälainen vaikutus jälkihuollolla on ollut nuorten itsenäistymisprosessissa.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jonka tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimusta varten haastateltiin neljää Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollon entistä asiakasta. Haastattelut toteutettiin helmikuussa 2016 yksilöhaastatteluina. Jokainen haastattelu nauhoitettiin ja litteroitiin analysointia varten.

Opinnäytetyön tutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa, että virallisten asioiden hoitamiseen saatu tuki oli nuorille tärkeää ja itsenäiseen elämään kiinni pääsemisen kannalta taito ja kyky hoitaa omia asioitaan olivat merkittäviä. Kouluttautumisen merkitys itsenäistymisprosessin etenemisessä oli suuri ja opiskelijien edistymistä tuki nuoren oma koulutusmyönteisyys. Koulutusmyönteisyyden puuttuessa pelkkä jälkihuollon tuki oli riittämätöntä nuoren koulunkäynnin turvaamiseksi ja opintojen keskeyttäminen oli yleistä. Psykososiaalisen tuen merkitys jälkihuollon aikana näyttäytyi nuoren pärjäämisen tunteen vahvistumisena. Nuoren itsenäistymisen tukemisessa oli tärkeää, että itsenäiseen elämään liittyviä taitoja sai opetella rauhassa omaan tahtiin, tuen ja opastuksen avulla. Pärjäämisen tunne vahvistui nuorilla vähitellen jälkihuoltoprosessin aikana positiivisen vahvistamisen kautta. Kehittämisehdotuksina opinnäytetyön tutkimuksen perusteella oli nuorten ryhmätoiminnan lisääminen ja kokemusasiantuntijuuteen perustuvan vertaistuellisen toiminnan aloittaminen jälkihuollon ajaksi.

Asiasanat: nuoruus, itsenäistyminen, elämänhallinta, lastensuojelu, lastensuojelun jälkihuolto, laadullinen tutkimus, teemahaastattelu

ABSTRACT

Kemppainen, Mikko and Suikkari, Eeva. Importance of the aftercare in child protection as a part of the support in becoming independent at Nuorten Ystävät Helsinki Metropolitan Area's outpatient services. Helsinki, Autumn 2016, 63 p., 2 appendices. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The goal of the thesis was to find out how Helsinki Metropolitan Area's outpatient services organized by Nuorten Ystävät has affected young people's ability to manage their lives and ability to live independent everyday life in general. The goal includes what was considered most important in aftercare from the young people's point of view and how they were able to affect the content of the aftercare. The purpose of the thesis was to collect customer-oriented information of the child protection aftercare and find suggestions based on experience how to improve the aftercare when provided by Nuorten Ystävät. Research questions were what kind of support young people's needs to get independent and be able manage his or her everyday life and what kind of affect aftercare has had on the process to achieve those personal goals.

Thesis was a qualitative research based on focused interviews. Four former customers of Nuorten Ystävät were interviewed for the research. The interviews were implemented on February 2016 as individual interviews. Every interview was recorded and transcribed for later analysing.

Based on the results of the thesis it is possible to say that support to deal with official matters was thought important by youngsters due to ability to get back on the track in life as was ability to deal with own personal matters. The importance of education as a part of the process to be independent was remarkable. The young person's own positive attitude towards education boosted the progress in studies. When lacking the positive attitude, the aftercare support was insufficient to secure young person's progress in studies and quitting school was rather usual. Psychosocial support during the aftercare was seen relevant as it appeared to strengthen a young person's own feeling of emotional coping. The important part in supporting young to be more independent was improving the skills needed in independent life and that the process was given enough time for a young person to proceed on his or her own speed with help in form of support and guidance. A young person's feeling of getting somewhere raised gradually during the aftercare process due to the positive strengthening. Based on the results of the thesis development proposals were to raise the group work activity and to start experience expert based peer support for the time of aftercare.

Keywords: youth, independence, life management, child Protection, child Protection aftercare, qualitative research, theme interview

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO	7
2.1 Oikeus jälkihuoltoon	7
2.2 Jälkihuollon tavoitteet ja sisältö	8
2.2.1 Jälkihuoltosuunnitelma.....	9
2.2.2 Asuminen ja toimeentulo.....	10
2.2.3 Koulutus ja työllistyminen.....	11
2.2.4 Psykososiaalinen tuki.....	11
2.2.5 Jälkihuollon päättäminen ja arviointi	13
3 NUORUUS.....	14
3.1 Nuoruus elämänvaiheena.....	14
3.2 Nuoruuden kehitystehtäviä	15
3.3 Itsenäistyminen	17
3.3.1 Itsenäistyminen sijaishuollosta.....	18
3.3.2 Nuoruuden ja itsenäistymisen haasteet	19
4 NUOREN ELÄMÄNHALLINTA.....	21
4.1 Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta	21
4.2 Elämänhallintaa lisäävät tekijät	23
5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
6.1 Tutkimusympäristö	25
6.2 Nuorten Ystävien jälkihuollon prosessinkuvaus.....	26
6.3 Kohderyhmä	27
6.4 Tutkimusmenetelmä	28
6.5 Aineiston keruu.....	29
6.6 Aineiston analyysi.....	32
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	35

7.1 Konkreettinen tuki.....	35
7.2 Psykososiaalinen tuki	38
7.3 Jälkihuollon vaikutus nuorten itsenäistymisprosessissa	41
7.4 Nuorten kehittämisehdotukset.....	43
8 POHDINTA	45
8.1 Luotettavuus ja eettisyys	45
8.2 Tulosten pohdinta.....	48
8.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusideat.....	52
8.4 Ammatillinen kasvu	54
LÄHTEET.....	56

LIITE 1: Saatekirje nuorille

LIITE 2: Teemahaastattelu

1 JOHDANTO

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuorta itsenäiseen elämään sijaishuollon päätyttyä (Känkänen 2011, 239). Sijaishuollossa olleilla nuorilla on suurempi syrjäytymisen riski muihin nuoriin verrattuna. Sijaishuollon päättyessä nuori kohtaa itsenäistymiseen ja aikuistumiseen liittyviä haasteita aikaisemmin kuin muut ikäisensä. Itsenäistymisvaiheessa ongelmien kasautuminen lisää nuoren syrjäytymisriskiä. (Stein 2006, 273–278.) Itsenäiseen elämään siirtyminen sijaishuollosta on nuorelle kriittinen elämänvaihe, jossa elämäntilanne voi lähteä joko hyvään tai huonoon suuntaan (Reinikainen 2009, 93). Nuoren itsenäistymistä ja elämäntilannetta tukemaan tarvitaan monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken, sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä, nuoren vahvuuksien huomioimista ja arjen tukemista (Kestilä, Kauppinen & Karvonen 2016, 130–131; Pölkki 2008, 174).

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on kerätä asiakaslähtöistä tietoa Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden toteuttamasta lastensuojelun jälkihuollosta ja kartoittaa nuorten kokemuksiin pohjautuvia jälkihuollon kehittämiskohtia teemahaastattelujen avulla. Keskitymme jälkihuollon merkitykseen itsenäistymisen ja elämäntilannetta tukena. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuolto on vaikuttanut nuoren elämäntilannetta ja itsenäiseen toimimiseen arjessa. Tutkimuskysymyksiä ovat: minkälaista tukea nuori tarvitsee itsenäistymiseen ja elämäntilannetta ja minkälainen vaikutus jälkihuollolla on ollut nuorten itsenäistymisprosessissa.

Opinnäytetyömme toteutetaan yhteistyössä Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden kanssa ja sitä on tarkoitus hyödyntää jälkihuollon kehittämistyössä yhteistyöorganisaatiossamme. Aiempaa selvitystä jälkihuollon merkityksestä ei ole tehty Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluihin. Toivomme opinnäytetyömme hyödyttävän myös muita lastensuojelun jälkihuollossa työskenteleviä, jälkihuollon asiakkaina olevia nuoria tai muita nuorten hyvinvoinnista ja elämästä kiinnostuneita.

2 LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

Lastensuojelulain (2007/417) mukaan kunnan on järjestettävä nuorelle jälkihuolto lastensuojelun sijaishuollon päättyessä. Jälkihuolto on sijaishuollossa olleen nuoren lastensuojelulakiin perustuva subjektiivinen oikeus. Sijaishuollon päättyessä useat nuoret tarvitsevat tuekseen luotettavaa aikuista. Suuren elämänmuutoksen kynnyksellä nuori tarvitsee tukea elämisen opetteluun ja tunteen, että hänen hyvinvoinnistaan ollaan edelleen kiinnostuneita. Tuki ja vahvistus toiveikkaaseen tulevaisuuteen ovat tärkeitä lastensuojelun siirtymävaiheessa. Jälkihuollon kokonaissuunnitelmasta ja toteutumisesta on vastuussa sosiaalityöntekijä, mutta toteutuksen voi ostaa myös muilta toimijoilta. (Taskinen 2010, 150–151.) Jälkihuollossa olevia lapsia ja nuoria oli Suomessa vuonna 2014 kaikkiaan 7482, joista 18 vuotta täyttäneitä nuoria oli 6234 (Kuoppala & Säkkinen 2015, 10,12).

Jälkihuollon tavoitteena on tukea nuorta itsenäiseen elämään, löytämään vahvuuksiaan, ja siirtymään uuteen vaiheeseen sijoituksen päättyessä. Jälkihuolto on tavoitteellista työskentelyä yhteisten sopimusten mukaan, nuoren yksilölliset tarpeet huomioiden. (Känkänen 2011, 239; Laaksonen 2004, 21.) Psykososiaalisen tuen lisäksi nuori tarvitsee apua asumiseen, koulunkäyntiin tai työhön, harrastuksiin ja taloudelliseen tilanteeseensa liittyen (Laaksonen 2005, 263).

2.1 Oikeus jälkihuoltoon

Sosiaalitoimen tehtävä on järjestää sijaishuollon päättymisen jälkeen nuorelle jälkihuoltoa siinä laajuudessa kun hän sitä tarvitsee. Jälkihuollon alkaminen on sidottu huostaanoton päättymiseen, eikä iällä tai huostaanoton pituudella ole merkitystä asiakkuuden alkamiseen. Oikeus jälkihuoltoon on myös silloin, jos avohuollon tukitoimena tapahtunut sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. (Räty 2015, 603, 606–607.) Jos nuori muuttaa sijoituksen jälkeen takaisin biologisten vanhempiensa luokse on tuen kohdistuttava koko perheeseen (Känkänen & Laaksonen 2006, 42).

Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös määräraahaperusteisesti. Esimerkiksi pitkäaikaisesti lastensuojelun avohuollon piirissä olleelle lapselle tai nuorelle voidaan järjestää palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelun käsikirja 2015.) Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi terapian jatkamista tai asumisen ja koulutuksen tukemista. Määräraahaperusteinen jälkihuolto mahdollistaa aktiivisen sosiaalityön lastensuojelun palvelujen ja tukitoimien piirissä olleelle lapselle tai nuorelle. Kunnalla ei kuitenkaan ole ehdotonta velvollisuutta järjestää määräraahaperusteista jälkihuoltoa vaan järjestämisvastuu rajoittuu varattujen määrärahojen puitteissa. (Räty 2015, 611–612.)

Lastensuojelulaki velvoittaa tukemaan myös jälkihuollon nuoren vanhempia, huoltajia tai henkilöä, jonka hoidossa nuori on. Jälkihuollon suunnittelussa on muistettava nuoren perheen ja muiden tärkeiden ihmisten rooli ja se minkälaista tukea he tarvitsevat vastatakseen nuoren tarpeisiin. (Lastensuojelulaki 417/2007; Känkänen & Laaksonen 2006, 47.) Laaksonen (2004, 10) huomauttaa, että itsenäistymisvaiheessa olevan nuoren tukeminen on yhteiskunnan kannalta taloudellisesti järkevää, mutta myös moraalisesti vastuullista. Perusteluna on, että kun yhteiskunta on puuttunut yksittäisen ihmisen elämään ottamalla lapsen biologisesta perheestä huostaan, on yhteiskunnan velvollisuus huolehtia nuoren siirtymisestä itsenäiseen elämänvaiheeseen.

2.2 Jälkihuollon tavoitteet ja sisältö

Jälkihuollon tavoitteena on nuoren ohjaaminen itsenäiseen elämään. Tuen päätyminen sijaishuoltoon olisi epätarkoituksenmukaista. Jälkihuollon aikana lisätään nuoren mahdollisuuksia tulla itsenäiseksi aikuiseksi ja osaksi yhteiskuntaa. Sosiaalisten verkostojen vahvistaminen ja koulutusmyönteisyyden lisääntyminen tukevat näitä tavoitteita. (Taskinen 2010, 151.) Sijaishuoltopaikasta siirtyminen itsenäiseen asumiseen tulisi tapahtua hallitusti ja siihen valmentaminen tulisi aloittaa riittävän varhaisessa vaiheessa. Tämä antaa edellytykset myönteisen kehityksen jatkumiselle ja sijoituksen jälkeisten tukitoimien laajuuden arviointi on helpompaa. Jälkihuollon edellytyksenä on, että nuori kokee tarvitsevänsä tukea ja on sitä valmis vastaanottamaan. (Känkänen 2011, 238.)

Itsenäistyvän nuoren on tärkeää tunnistaa omat voimavaransa ja osata huolehtia itsestään. Selviytymistä tukee sijaishuollon aikana karttuneet sosiaaliset taidot ja kohonnut itsetunto. Näiden lisäksi nuori tarvitsee kannattelijaa, vierellä kulkijaa ja oikeaan aikaan oikein mitoitettua tukea. Työntekijän tehtävänä on auttaa nuorta pitämään yllä oikeaa suuntaa kohti itsenäistä elämää. (Känkänen 2011, 239.)

2.2.1 Jälkihuoltosuunnitelma

Jälkihuolto alkaa suunnittelulla, jonka tavoitteena on muodostaa kokonaisvaltainen käsitys uudesta elämänvaiheesta yhdessä nuoren ja hänen lähipiirinsä kanssa. Jälkihuoltosuunnitelman tarkoituksena on jäsentää tulevaisuutta sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuoltosuunnitelmaan kirjataan nuoren elämään liittyvät asiat kuten toimeentulo ja asuminen sekä työhön ja opiskeluun liittyvät tavoitteet. (Saukko 2008, 25.) Nuorten Ystävien vuosina 2002–2006 toteuttamassa, lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittämishankkeen, Tupa-projektin loppuraportissa todettiin, että onnistunut jälkihuolto edellyttää selkeiden tavoitteiden ja menetelmien asettamista. Sosiaalityöntekijöiden asiakaspalautteiden mukaan jälkihuollon onnistumisen kannalta keskeistä ovat yhdessä nuoren kanssa sovitut realistiset tavoitteet sekä nuoren sitouttaminen ja tukeminen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Mattila 2007, 22–23, 62).

Suunnitelmaa tehtäessä nuoren rooli tavoitteiden asettajana ja toimijana on keskeinen. Jälkihuoltosuunnitelmaan avataan jälkihuoltoprosessin osat yksilöllisesti sekä sovitaan ja kirjataan nuoren kanssa, kuinka yhdessä sovitut asiat näkyvät hänen elämässä. Jälkihuoltosuunnitelman keskeisin tehtävä on kartoittaa asuinkunnan tarjoamat ja nuoren tarvitsemat palvelut. Kun palvelut ja toimijat ovat selvillä, tehdään kaikkien tiedossa oleva työn- ja vastuunjako, jossa vastataan kysymyksiin: kuka tekee, milloin ja kuinka usein sekä miten tavoitteiden saavuttamista seurataan. (Laaksonen 2004, 18–19,22.)

Valtiontalouden tarkastusviraston (2012, 102) Kuntaliitoille teettämässä tarkastuksessa selvisi, että jälkihuoltosuunnitelmien sisällöissä on tarkentamisen va-

raa. Selvityksessä esitetään, että jälkihuoltosuunnitelmaan tulisi kirjata täsmällisemmin, mitä nuoren tarvitsemat palvelut ja tukitoimet sisältävät ja miten ne käytännössä toteutetaan. Känkänen ja Laaksonen (2006, 45) toteavat, että työntekijän tehtävänä on auttaa nuorta rakentamaan sellainen suunnitelma, johon hän haluaa itse sitoutua. Nuoren tulevaisuutta ei tulisi sovittaa aikuisen määrittelemään kuvaan. Aikuisen tehtävänä on auttaa mahdollisuuksien hahmottamisessa ja jättää ratkaisut ja toimiminen nuoren vastuulle.

2.2.2 Asuminen ja toimeentulo

Lastensuojelulain (2007/417) mukaan sijoituksesta vastaavan kunnan on järjestettävä nuorelle tarpeenmukainen asunto sijoituksen päättyessä. Asumisen järjestäminen on tärkeä osa jälkihuoltoa ja asumisvaihtoehtoja arvioitaessa on huomioitava nuoren tarvitseman tuen määrä. Asumisvaihtoehtoina voivat olla vanhassa sijoituspaikassa asuminen, tukiasunto tai nuoren itsensä hankkima vuokra-asunto. (Räty 2015, 614.)

Itsenäistymisasunto, intensiivinen tukiasuminen ja tukiasunto tarkoittavat tuettua asumista, jossa nuoren asumista ja elämistä tuetaan sosiaalityön menetelmin. Tuettu asuminen on tarkoitettu tilapäiseksi vaiheeksi kohti itsenäistä asumista. Tukihenkilö voi olla sosiaalityöntekijä tai ohjaaja, jonka kanssa nuoren on mahdollista opetella esimerkiksi raha-asioiden ja viranomaisasioiden hoitoa ja arkipäivän asioita kuten kodinhoitoa ja ruuanlaittoa. (Laaksonen 2004, 32–33.)

Kunnan sosiaalihuollon on tuettava nuoren itsenäistymistä myös taloudellisesti. Tähän tarkoitukseen on olemassa itsenäistymisvarat, jotka kertyvät nuoren sijoituksen aikana. Itsenäistymisvaroja voidaan käyttää asumiseen, koulutukseen ja itsenäistymiseen liittyviin muihin menoihin. (Taskinen 2010, 155–156.) Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (1992/734) mukaan huostaan otetulle nuorelle tulee varata itsenäistymistä varten kuukausittain vähintään 40 prosenttia hänen tuloista, korvauksista tai saamisista. Jos nuorella ei ole tuloja on sosiaalihuollon tuettava itsenäistymässä olevaa nuorta tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla. Sosiaalihuollolla on oikeus päättää itsenäistymisvarojen

maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti ne maksetaan jälkihuollon päättyessä tai viimeistään nuoren täyttäessä 21 vuotta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

2.2.3 Koulutus ja työllistyminen

Jälkihuoltonuorille tarjotaan tukea työllistymiseen ja opintojen aloittamiseen ja niissä suoriutumiseen (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015). Laaksosen (2004, 37–38) mukaan jälkihuoltonuorten kohdalla kriittinen vaihe työllistymisen ja koulutuksen kannalta on täysi-ikäistyminen ennen toisen asteen koulun viimeistä vuotta. Siirtymävaihe sijaishuollosta ja jälkihuollon vapaaehtoisuus muodostavat riskin koulun keskeyttämiseen varsinkin jos nuori muuttaa toiselle paikkakunnalle sijoituksen jälkeen.

Huotarin (2010, 73–74,86) tutkimuksessa kävi ilmi, että kouluttautuminen oli jälkihuollossa olleille nuorille ongelmallista. Opinnot keskeytyivät usein ja sitoutuminen opintoihin oli pinnallista. Jälkihuollossa olleiden nuorten työllistyminen oli tutkimuksen mukaan vähäistä. Nuori saattoi kokea, ettei töihin meneminen kannata kun rahaa saa tukien muodossa. Koulutukseen ja työllistymiseen sitoutuminen oli lyhytjänteistä, mikä Huotarin mukaan viittaa puutteellisiin oman elämän ohjaamisen taitoihin, epäonnistumisen pelkoon ja ongelmanratkaisutaitojen puutteisiin.

2.2.4 Psykososiaalinen tuki

Psykososiaalinen tuki perustuu asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutussuhteeseen, jossa kiinnitetään huomiota asiakkaan tilanteeseen ja tarpeisiin (Raunio 2004, 142). Psykososiaalinen tuki tarkoittaa käytännössä nuoren ja sosiaalityöntekijän tai ohjaajan tapaamista. Jälkihuollon yhtenä tavoitteena on auttaa nuorta löytämään vahvuuksiaan ja oppimaan kokemuksistaan. Itsenäistymisen kannalta merkittävää on ongelmanratkaisutaitojen kehittyminen. Keskustelut ja ajan antaminen ovat nuorelle viesti siitä, että hän on arvokas ja tär-

keä ja että hänen historia, nykyisyys ja tulevaisuus ovat työntekijälle merkityksellisiä. (Laaksonen 2004, 26–27.) Jälkihuollon psykososiaalinen tuki on ohjauksen ja neuvonnan antamista arjessa selviytymiseen, itsenäiseen elämään, omien voimavarojen löytämiseen ja tulevaisuuden suunnitteluun (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015).

Psykososiaaliseen tukeen kuuluu se, että nuorta ohjataan yhteiskunnan palveluihin, kuten sosiaali- ja terveystalouteihin. Nuori voi tarvita ohjaajaa tueksi virastoissa asioimiseen sekä konkreettisesti selventämään, miten virallisia asioita hoidetaan. Neuvonnan ja ohjauksen lisäksi nuorta voi ohjata vertaisryhmiin, joiden kokemuksellisuuteen perustuvasta toiminnasta on paljon hyviä kokemuksia. (Laaksonen 2004, 28–29.)

Nuorten Ystävien Tupa-projektin loppuraportin asiakaspalautteissa nuoret korostivat aikuisten osoittaman luottamuksen tärkeyttä. Nuorella tulisi olla edes yksi aikuinen, joka uskoo hänen mahdollisuuksiin. Nuoret kaipasivat jälkihuollossa arjen konkreettisen tuen lisäksi yhdessä juttelemista. Ammatillisen tuen merkitys korostui etenkin silloin jos nuorella ei ollut muita aikuiskontakteja tai jos sosiaaliset kontaktit olivat muuten vähäiset. (Mattila 2007, 21.)

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä esitetään, että jälkihuolloksi ei riitä käytännön asioiden hoitaminen. Itsenäistymisen tueksi nuori tarvitsee tukea sosiaalisten suhteiden rakentamiseen, arjen sujumiseen ja tulevaisuuden suunnitteluun. Lisäksi nuorelle tulisi tarjota apua lapsuuden traumaattisten kokemusten käsittelyyn neuvonta- ja terapiapalveluiden avulla. (Hytönen ym. 2016, 175.) Myös Taskinen (2010, 153) korostaa, että myönteisen identiteetin vahvistamiseksi olisi tärkeää, että nuori pystyisi käsittelemään jälkihuollon aikana oman elämänsä vaiheita. Nuorelle tärkeät ja luotettavat henkilöt vahvistavat elämönhallinnan tunnetta.

2.2.5 Jälkihuollon päättäminen ja arviointi

Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto voi päättyä aikaisemminkin jos todetaan, ettei tarvetta jälkihuollolle enää ole. Jälkihuolto voi keskeytyä myös silloin, jos 12 vuotta täyttänyt henkilö kieltäytyy jälkihuollosta. Kunnan velvollisuus järjestää jälkihuoltoa päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun nuori on ollut sijoituksen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. (Räty 2015, 607–608.) Känkänen ja Laaksonen (2006, 54) ehdottavat, että jälkihuollon päättymisen ikärajaa korotettaisiin 21 vuodesta 25 vuoteen. Esimerkiksi Iso-Britanniassa jälkihuolto jatkuu 24-vuotiaaksi asti, mikäli nuori 21 vuotta täyttäessä opiskelee tai on työharjoittelussa (Children (Leaving Care) Act 2000, 8-9). Jälkihuollon päättyessä nuorta ei saa jättää ilman tukea vaan hänet tulee ohjata käyttämään muita kunnan järjestämiä palveluja ja tukitoimia. Sosiaalityöntekijän on tarvittaessa tehtävä yhdessä nuoren kanssa suunnitelma käytettävissä olevista palveluista. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Jälkihuollon päättämisen tavoitteena on turvata nuoren suunnitelmallinen siirtyminen itsenäiseen elämään. Seuraavaan elämänvaiheeseen siirtymistä tulee suunnitella yhdessä nuoren ja hänen läheisten ihmisten kanssa. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004, 43.) Jälkihuollon arviointi tuo näkyväksi miten jälkihuolto on asiakkaan kohdalla onnistunut. Arviointi tehdään jälkihuollon aikana kerättyjen dokumenttien, asiakaspalautteen ja itsearvioinnin perusteella. Asiakaspalaute kerätään tavallisemmin kyselylomakkeilla ja haastatteluilla. Palautteen ja arvioinnin perusteella saadaan lisätietoa palvelun riittävydestä ja mahdollisista työn kehittämiskohdista. (Laaksonen 2004, 47–48.)

3 NUORUUS

Nuoruusikään kuuluvat muutokset fyysisessä kasvussa, ajattelun kehittymisessä ja sosiaalisissa rakenteissa ja sen voidaan katsoa olevan siirtymäaikaa lapsuudesta kohti aikuisuutta. Nuoruusiässä tehdyt valinnat kuten ystäväpiiri, läheinen ihmissuhde, harrastukset ja koulutusvalinnat luovat pohjan aikuiselämälle. Nuoruutta on aiemmin kuvattu psykologiassa kriisien ja myllerrysten ajaksi. Uusien tutkimusten mukaan suurimmalla osalla nuorista nuoruuden kehitys on jatkuvaa ja asteittaista, eikä se sisällä erityistä kriisiä. (Nurmi ym. 2014, 142.)

3.1 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruuden ajanjakso on sidoksissa yhteiskunnan ja kulttuurin muutokseen. Kun aiemmin nuoruuden ajanjakson katsottiin kestävän vain muutaman vuoden, niin nykyään nuoruuden elämänjakso voi olla kahden vuosikymmenen mittainen. Tähän on vaikuttanut elinkeinorakenteen muutos ja erityisesti koulutuksen pidentyminen. Suomalaisessa koulujärjestelmässä ammatinvalinta tehdään aikaisintaan 15–16 –vuoden iässä ja usein vasta lähempänä kahtakymmentä ikävuotta. Tästä johtuen työelämään siirrytään tavallisesti vasta kolmannella vuosikymmenellä. Perheen perustamisen ajankohta sijoittuu usein työelämään siirtymisen elämänvaiheeseen. (Nurmi ym. 2014, 143, 175–177.) Talouden ja koulutusjärjestelmien kehittyminen on mahdollistanut nuoruusiän pitkittymiseen (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 30–31).

Tikkasen (2012, 17) mukaan nuoruuteen katsotaan kuuluvaksi kolme eri vaihetta, joilla on kaikilla on omat kehitystehtävänsä. Ensimmäinen vaihe sijoittuu 12–14 ikävuoden väliin ja sitä kutsutaan esi- tai varhaiseksi nuoruudeksi. Toinen vaihe nuoruudesta sijoittuu ikävuosien 15–17 väliin ja sitä nimitetään varsinaiseksi tai keskinuoruudeksi. Kolmas vaihe, nimeltään nuoruusiän loppuvaihe ja jälki- tai myöhäisnuoruus, sijoittuu ikävuosiin 18–22. Eri luokittelujen mukaan nuoruuden vaiheiden alkamisella ja loppumisella voi olla muutaman vuoden ero suuntaan tai toiseen.

Aalbergin ja Siimeksen (2007, 70–71) mukaan jälkinuoruuden ikävaiheessa nuoren aiemmat kokemukset jäsentyvät kokonaisuudeksi. Suhde vanhempiin muodostuu tasa-arvoisemmaksi ja tämä mahdollistaa heiltä opittujen arvojen ja ajatusten neutraalin tarkastelun. Tässä kehitysvaiheessa lisääntyy kyky ottaa toiset huomioon ja tehdä kompromisseja. Myös oman yksityisyyden arvostus kasvaa. Jälkinuoruudessa yksilön oma identiteetti vakiintuu aikuisuuteen vaikuttavien valintojen kautta. Ihmisestä tulee osa yhteiskuntaa taloudellisen vastuunkannon ja oman perheen perustamisen myötä.

3.2 Nuoruuden kehitystehtäviä

Nuoruusvuosien aikana ihmisen sosiaalinen ympäristö ja muiden ihmisten asettamat odotukset nuorta kohtaan muuttuvat. Robert Havinghurst (Nurmi ym. 2014, 149) on kuvannut eri ikätasoihin liittyviä odotuksia kehitystehtävien kautta. Hänen mukaansa nuoruuden keskeisimpiä kehitystehtäviä ovat sukupuoli-identiteetin omaksuminen ja suhteiden luominen toiseen sukupuoleen, koulutuksen hankkiminen ja työelämään valmistautuminen, valmistautuminen perhe-elämään sekä ideologian omaksuminen. Myöhäisnuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtäviin kuuluvat elinkumppanin tai puolison valitseminen, perheen perustaminen sekä työelämään siirtyminen. Havinghurstin (Huotari 2010, 24) teoriassa varhaisaikuisuuden kehitystehtävien piirteisiin kuuluu lisääntynyt vastuunotto omasta itsestään.

Erikson (Tikkanen 2012, 19–20; Nurmi ym. 2014, 181) on jakanut ihmisen persoonallisuuden kehityksen kahdeksaan kehitysvaiheeseen. Hänen teoriassaan persoonallisuuden kehittyminen jatkuu koko ihmisen elämän ajan. Siinä yhdistyvät biologiset, psykologiset sekä sosiaaliset tapahtumat. Eriksonin teoriassa jokaiseen eri kehitysvaiheeseen liittyy psykososiaalinen kriisi, jonka ratkaiseminen vaikuttaa ihmisen persoonallisuuden kehittymiseen. Kriisin läpikäyminen synnyttää yksilössä uusia kykyjä ja valmiuksia. Jokainen Eriksonin kehitysvaiheista voi johtaa joko kielteiseen tai myönteiseen tulokseen. Kielteiseen tulokseen päätyminen jättää persoonallisuuden kehittymisen keskeneräiseksi ja vaikeuttaa myöhempää kehitystä.

Erikson (Tikkanen 2012, 21–22) määrittelee nuoruusiän kriisiksi identiteetin löytämisen ja roolihajaannuksesta selviämisen. Nuoruudessa tapahtuu monia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia muutoksia. Nuoruus on täynnä valintoja niin elämäntapoihin, arvoihin kuin ammatinvalintoihinkin liittyen. Fyysisten muutosten hyväksyminen omassa kehossa johtaa minäidentiteetin syntymiseen. Nuori tarvitsee identiteettinsä rakentamiseksi samaistumisen kohteita ja vertaisryhmiä. Vertaisryhmän paine ja roolikokeilut toimivat kehitystä ylläpitävinä prosesseina. Kehitystehtävän onnistuessa myönteisesti nuorelle on rakentunut integroitu, koostunut kuva itsestä sekä luottavaisuus toisiin ihmisiin. Epäonnistuneesta kehityksestä seuraa roolihämmennys, hapuilu, eristyneisyys sekä vihamielisyys.

Nuoruusikää määrittävien teorioiden syntyemisessä kokemusperäinen havainnointi on ollut isossa roolissa. Havainnointien kohteena ovat olleet pääsääntöisesti keskiluokkaa edustavat miehet ja pojat. Poikien kehitykseen perustuvat normit ovat saaneet tyttöjen kehityksen näyttämään poikkeavalta. Esimerkiksi tyttöjen taipumus suuntautua ihmissuhteisiin on voitu katsoa merkiksi epäitsemyydestä. Kun pyritään kuvaamaan koko ihmiskunnan kehitystä maailmanlaajuisesti, on kehitysteorioiden kritisoitu olevan liian yleistäviä. (Tikkanen 2012, 18.) Eriksonin klassista kehitysteoriaa on kritisoitu vaikeaselkoisuudesta sekä riittämättömästä tieteellisestä todentamisesta (Huotari 2010, 23).

Nuoruusikään kuuluvat nopeat ja voimakkaat mielialojen vaihtelut. Ailahteluun ja impulsiivisuuteen vaikuttaa suurimmaksi osaksi keskushermoston keskenäisyys sekä osittain myös kasvanut hormonimäärä. Aivot kehittyvät nopeasti ja monet aivomuutokset tapahtuvat ennen hormonipitoisuuksien nousua. Varhaisnuoruudessa aivoissa kehittyä alue, joka auttaa ymmärtämään sosiaalisen informaation sisältämiä emotionaalisia puolia. Myöhemmässä nuoruusiässä ja varhaisaikuisuudessa kehittyä kyky suodattaa yllykkeitä, säädellä käyttäytymistä ja ennakoita tekojen seurauksia. (Sinkkonen 2010, 42–43.)

3.3 Itsenäistyminen

Itsenäistymistä voidaan kuvata siirtymisenä nuoruudesta aikuisuuteen. Tähän siirtymään kuuluvat kolme pääkriteeriä: vastuun ottaminen omasta itsestä, itsenäinen päätöksenteko ja taloudellinen itsenäisyys. Yhteiskunnan muutokset ovat lykänneet, ikää, jolloin nuoret pystyvät selviytymään näistä aikuisuuteen liittyvistä vastuualueista. Näin ollen voidaan nähdä nuoruuden pitkittyneen ja vastaavasti aikuisuuteen ja itsenäisyyteen siirtymisen myöhästyneen. Aikuisuuden käsite ei ole yksiselitteinen. Keniston ehdotti jo 1970-luvulla, että nuoruuden ja aikuisuuden ikävaiheiden väliin sijoittuisi oma kehitysvaiheensa, jonka tehtävänä on oman identiteetin ja elämäkatsomuksen löytyminen. (Nurmi ym. 2014, 178–179; Aapola & Ketokivi 2005, 22–23.) Aalberg ja Siimes (2007, 70–71) kuvaavat tätä ikävaihetta jälkinuoruudeksi.

Itsenäistyminen on ihmisen elämän yksi kehitystehtävistä. Itsenäistyminen, aikuisuuteen siirtyminen, on useiden tapahtumien kokonaisuus: ammatin hankkiminen, työuran aloittaminen, perheen perustaminen ja tyydytystä tuottavan elämänsisällön löytäminen niin yhteiskunnallisen vaikuttamisen kuin vapaa-ajan toiminnan muodossa. Näistä tehtävistä selviytyminen vaatii laaja-alaisia taitoja, persoonallisuuden kehitystä sekä sosiaalista kompetenssia. Suomessa yhteiskunta tukee tätä elämänvaihetta rahoittamalla opiskelua ja auttamalla työllistymisessä. Syrjäytymisen vaarassa ovat ne nuoret, joilla itsenäistymisen kehitysvaihe on jäänyt kesken jollakin keskeisistä osa-alueista. (Nurmi ym. 2014, 180.)

Bowlbyn (Nurmi ym. 2014, 35) kiintymyssuhdeteorian mukaan lapselle syntyy perusturvallisuuden tunne hänen kokiessaan kannustusta, rohkaisua ja emotionaalista läsnäoloa hoivaajaltaan. Teoriassa korostetaan vanhemman kykyä reagoida tunnetasolla lapsen myönteisiin ja kielteisiin tunteisiin. Varhaisissa ihmissuhteissa opitut sisäiset mallit läheisyydestä, turvasta ja omasta arvosta ovat yhteydessä siihen, miten lapsi selviytyy kehityshaasteista ja uusista tilanteista. Sinkkosen (2010, 92–97) mukaan ihmisellä on taipumus pyrkiä säilyttämään itselleen tärkeät kiintymyssuhteet. Turvallinen kiintymys edistää yksilöitymistä nuoruusiässä. Vaillinainen kiinnittyminen vanhempiin vaikeuttaa irrottumista ja itsenäistymistä. Kokemus vaille jäämisestä sitoo nuorta käymään

vanhempiensa kanssa loputonta taistelua. Varhainen turvallinen kiintymyssuhde ei takaa häiriötöntä itsenäistymistä, mutta helpottaa kuitenkin vanhemmista irtautumista rauhallisesti. Nuoruudessa kiintymyssuhteiden painopiste siirtyy vanhemmista kodin ulkopuolisiin ihmisiin.

Nuoren aikuiseksi kehittymisen ja itsenäistymisen edellytyksenä on sopeutuminen itsessä tapahtuviin fyysisiin ja psyykkisiin muutoksiin sekä vastuunottaminen omaa elämää koskevissa asioissa (Huttunen 2015, 19–21). Reetta Salosen (2005, 89–90) tekemässä tutkimuksessa suomalaisten nuorten haluun muuttaa omilleen on vaikuttanut täydellisen vastuunottamisen tarve omasta itsestään. Tutkimuksessa nuorten aikuistumisen vastuun vaiheet on jaettu kolmeen. Ensimmäisessä vaiheessa nuoren asuessa lapsuudenkodissaan vastuu nuoresta on vanhemmilla. Toiseen vaiheeseen kuuluu omaan asuntoon muuttaminen ja lisääntyvä vastuun ottaminen itsestä. Kolmannessa vaiheessa nuori pystyy itsensä lisäksi ottamaan vastuuta myös muista ihmisistä, kuten omasta lapsestaan tai vanhemmistaan. Kolmannen vaiheen vastuunottoon kuuluu itsekkyyden ja vastuuttomuuden vähentyminen, ja sitä kuvataan tutkimuksessa aikuisuudeksi.

3.3.1 Itsenäistyminen sijaishuollosta

Sijaishuollosta itsenäistyminen ennakoi nuorelle huonoja tulevaisuudennäkymiä ja suurta syrjäytymisen riskiä. Nuoret, jotka ovat olleet sijoitettuna lapsuudenkodin ulkopuolelle, eivät usein saa tukea itsenäistymisprosessiin samalla tavalla kuin omissa perheissä kasvaneet. Nuoruuden aikana saadusta sijaishuollon tuesta huolimatta sijaishuollosta itsenäistyneiden nuorten kokemat vaikeudet aikuiselämässä ovat yhteydessä puutteeseen vanhemmilta ja luonnollisilta verkostoilta saadusta tuesta. Sijaishuollon jälkeisessä elämässä yhteiskunnan tarjoaman tuen, kuten jälkihuollon merkitys on nuorille siksi erityisen tärkeää. (Reinikainen 2009, 93–94.)

Sijaishuollosta itsenäistyneillä voi olla hyvin vähän tietoa taustastaan, vanhemmistaan, itsestään, suvustaan tai huostaanottoon johtaneista syistä ja tämä voi

aiheuttaa osattomuuden kokemuksen omasta historiastaan. Usein tiedonlähteenä ovat ainoastaan viranomaisten tekemät kirjaukset ja dokumentit. (Eronen 2012, 38.)

Törrösen ja Vauhkosen (2012, 94) tutkimuksessa sijaishuollossa olleiden nuorten mukaan itsenäistymiseen tarvitaan oman talouden ja kodin hoitoon liittyviä arjen taitoja. Itsenäistymiseen ja siihen vaadittaviin taitoihin tulisi kasvaa vähitellen. Tarvittavia käytännön arjen taitoja opitaan useimmiten jo sijaishuollon aikana. Vastuunkantoa ja yksin asumista tulisi nuorten mukaan harjoitella sijaishuoltopaikan itsenäistymisasunnossa. Nuoret tarvitsevat opastusta ja harjoittelua ruuan valmistamisessa, pyykin pesussa, siivoamisessa, hygieniasta huolehtimisessa sekä rahan käytössä.

3.3.2 Nuoruuden ja itsenäistymisen haasteet

Suomalaiseen kasvatuskulttuuriin kuuluu vahvasti ajatus omilleen muuttamisesta itsenäisyyden merkinä ja Suomessa nuoret muuttavat omilleen huomattavan aikaisin muihin Euroopan maihin verrattuna. Suomessa nuorten itsenäistymisprosessia tuetaan rahallisesti mm. opintotuen, asumistuen ja työttömyysturvan muodossa. Lastensuojelun asiakkaaksi joutuminen aikaistaa nuoren lapsuudenkodista muuttamista ja itsenäistymistä selvästi. Kuitenkin varhainen kotoa pois muuttamien lisää nuorten köyhyysriskiä ja se on usein yhteydessä toimeentulotuen saamiseen. (Myllyniemi 2016, 22–23.)

Nuorten elinolojen eriarvoistumiseen on kiinnitetty yhteiskunnassa viime aikoina laajasti huomiota. Enemmistö nuorista voi hyvin tai entistä paremmin, kun taas osalla nuorista ongelmat ja pahoinvointi kasaantuvat. Nuorten kokemat ongelmat näkyvät erityispalveluiden runsaana käyttämisenä, vanhempien päihteiden käytön ja köyhyyden lisääntymisenä ja nuorten terveys- ja elämäntapaongelmina sekä koulun käymättömyytenä ja työelämän ulkopuolelle jäämisenä. (Eränta & Autio 2008, 8.) Huolimatta valtion tarjoamasta sosiaaliturvasta on havaittu, että perhetausta vaikuttaa edelleen merkittävästi nuorten huono-osaistumisen riskiin (Angelin ym. 2014, 183–184).

Ongelmakäyttäytyminen ja omaisuusrikollisuus ovat nuoruudessa yleisimmillään osan nuorten kohdalla. Mikäli ongelmakäyttäytyminen ei vähene aikuisuuteen siirryttäessä ennakoi se yleensä vakavia ongelmia, kuten runsasta alkoholin käyttöä ja rikollisuutta. (Nurmi ym. 2014, 142.) Nuoruuden aikaiset ongelmat vaikuttavat kasaantuvan erityisesti lastensuojelun asiakkaina oleville nuorille. Nuorilla on vaikeuksia koulunkäynnissä, rikollista käyttäytymistä, päihteiden väärinkäyttöä, vaikeuksia kaverisuhteissa sekä ristiriitoja vanhempien kanssa. (Hämäläinen, Laukkanen & Vornanen 2008, 166.)

4 NUOREN ELÄMÄNHALLINTA

Hyvän elämänhallinnan omaava ihminen näkee oman tilanteensa realistisesti ja on motivoitunut saavuttamaan itselleen asettamia tavoitteita. Hän kykenee selviytymään uusien ja outojen tilanteiden tuomista haasteista ja pitämään elämän langat omissa käsissä. Elämänhallinta ei kuitenkaan tarkoita, että yksilön elämä olisi ongelmaton. Vastoinkäymisten kohdalla elämänhallinta voi myös järkyä. Elämänhallinta tai sen puute leimaavat yksilön koko elämää. (Lämsä 2009, 37–38.)

4.1 Ulkoinen ja sisäinen elämänhallinta

Roos (1987, 64–66) toi elämänhallinta-käsitteen suomalaiseen keskusteluun tutkimuksessaan ”Suomalainen elämä” ja jakoi elämänhallinnan ulkoiseen ja sisäiseen elämänhallintaan. Roosin mukaan ulkoinen elämänhallinta tarkoittaa aineellisesti ja henkisesti turvattua asemaa, jossa ihmisen itsensä asettamat tavoitteet ovat toteutuneet. Ulkoiseen elämänhallintaan vaikuttavat sukupolvi, sukupuoli, koulutus ja ammatti. Sisäinen elämänhallinta taas merkitsee ihmisen kykyä sopeutua riippumatta siitä, mitä hänelle elämässä tapahtuu. Sisäinen elämänhallinta opitaan vähitellen lapsuudesta lähtien.

Myös Raitasalo (1995, 12–13, 69–72) jakaa elämänhallinnan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Hänen mukaansa ulkoinen elämänhallinta on havainnottavissa olevaa käyttäytymistä ja liittyy ympäristön mahdollisuuksiin tukea yksilön omaa kykyä käsitellä ulkopäin tulevia paineita ja ristiriitoja. Ulkoinen elämänhallinta on kyseessä silloin kun ihminen pyrkii käyttämään muiden tukea selvitäkseen kohtaamistaan vaikeuksista ja muuttamaan ulkoisia tekijöitä, kuten elintäsoa niin, että se vastaisi paremmin itselle asetettuja tavoitteita. Sisäinen elämänhallinta on haasteellisten tilanteiden ja ristiriitojen käsittelemistä tunteiden ja mielikuvien avulla. Se liittyy valmiuksiin kohdata ja selvittää vaikeuksista ja lievittää uhkaavien tekijöiden aiheuttamaa ahdistusta. Sisäinen elämänhallinta käsittelee tunteet, taidot, kyvyt, itsetunnon ja joustavuuden.

Antonovsky (1987, 16–19, 28–29) määrittelee elämönhallinnan koherenssina tunteena, joka tarkoittaa yksilön luottamuksellista suhtautumista elämään siitä, että sisäinen ja ulkoinen ympäristö ovat ennustettavissa. Koherenssiin tunteeseen sisältyvät elämän ymmärrettävyyden, hallittavuuden ja mielekkyyden näkökulma. Elämän ymmärrettävyydellä Antonovsky viittaa siihen, miten yksilö mielessään ymmärtää ja järjestää ympäristöstä tulevan informaation. Onko se järjestäytynyttä, johdonmukaista ja selkeää vai sekavaa, kaoottista ja selittämätöntä. Elämän hallittavuuteen vaikuttavat yksilön omat ja muualta, esimerkiksi ystäviltä ja yhteiskunnalta tulevat voimavarat ja niiden käyttämisen taito erilaisien ongelmatilanteiden aikana. Elämän mielekkyyteen liittyy yksilön motivaatio ja kyky sitoutua mielekkäiksi kokemiinsa asioihin. Vastoinkäymiset näyttäytyvät haasteina, joista selviytymisen yksilö kokee mielekkääksi. Elämönhallinnan tunteen heikkenemiseen voivat johtaa yksittäiset voimakkaasti elämää järkyttävät tapahtumat tai pitkäaikaiset voimavaroja vähentävät stressitekijät.

Keltinkangas-Järvinen (2008, 255–257) suhtautuu kriittisesti elämönhallinnan käsitteeseen ja etenkin sen ulkoisiin määritelmiin. Hän huomauttaa, etteivät ulkoiset merkit kerro ihmisen tasapainosta ja psyykkisistä voimavaroista. Korkea elämönhallinnan tunne ei välttämättä auta ihmistä selviytymään yllättävistä vastoinkäymisistä, vaan saattaa johtaa jopa masennukseen. Hän rinnastaa elämönhallinnan stressinhallintaan ja kuvaa elämönhallintaa yksilön uskona siihen, että hän voi vaikuttaa vallitseviin olosuhteisiin, pyrkimyksenä muuttaa niitä itselleen suotuisammiksi.

Sisäisessä elämönhallinnassa merkityksellistä on tunne siitä, että vaikeatkin tapahtumat ovat ymmärrettäviä ja hallittavia. Jos yksilön omat voimavarat eivät riitä yllättävien tapahtumien kohtaamiseen hän kokee selviävän läheisten tai yhteiskunnalta saadun tuen avulla. Hyvän sisäisen elämönhallinnan omaava ihminen pystyy sopeutumaan muutoksiin ja suhtautuu elämään optimistisesti. Ulkoisesta elämönhallinnasta kertovat aineellinen hyvinvointi ja se, että ihminen kokee asemansa turvatuksi. (Martikainen 2009, 15–16.) Ulkoisen elämönhallinnan katsotaan liittyvän elämän perusasioihin ja siihen, kuinka ihminen niitä hallitsee (Ihalainen & Kettunen 2011, 100).

4.2 Elämänhallintaa lisäävät tekijät

Lämsä (2009, 208, 213–214, 217) on tutkinut lasten ja nuorten syrjäytymisongelman laatua sosiaalihuollon asiakkuuksissa ja asiakastyypeissä elämänhallinnan ja syrjäytymisen ulottuvuudella. Mitä lähemmäs elämänhallintaa asiakastyypin sijoittui, sitä enemmän hän pystyi vaikuttamaan omiin asioihin omien voimavarojen tai lähiyhteisön avulla. Syrjäytymistä kohti siirryttäessä ongelmien, pakon ja kontrollin määrä lisääntyi. Elämänhallintaa tukevia ja ongelmia ehkäiseviä tekijöitä olivat perhe suojaverkkona, osallisuus, turvallisuus, sosiokulttuurinen pääoma, yhteenkuuluvuus, itsehallinta ja sosiaalinen tuki. Vaikutusmahdollisuudet, hyvä toimintakyky ja yhteenkuuluvuus lisäsivät elämänhallinnan tunnetta. Lämsä tuo tutkimuksessaan esille, etteivät sosiaalihuollon toimenpiteet vaikuttaneet elämänhallintaa lisäävinä, vaan asiakas oli toimenpiteiden kohteena oleva objekti, eikä itse tavoitteita asettava ja omaa elämäänsä hallitseva subjekti.

Martikainen (2009, 16–17) luettelee elämänhallintaa lisääviksi tekijöiksi itsensä terveeksi kokemisen, hyvän yhteiskunnallisen aseman, harrastukset, riittävän sosiaalisen tuen sekä sopivasti kuormittavan työn, johon yksilöllä on vaikutusmahdollisuuksia. Luottamus omiin kykyihin ratkaista ja selviytyä vaikeista tilanteista kasvattaa tunnetta elämänhallinnasta ja auttaa asettamaan ja saavuttamaan tavoitteita.

Kyvykkyyden tunteen kehittymiseen vaikuttaa se, millaisia onnistumisen tai epäonnistumisen kokemuksia aikaisempien elämänvaiheiden aikana on kertynyt. Lapsuus ja nuoruus ovat kyvykkyyden tunteen kehittymisen kannalta herkkiä vaiheita. Epäonnistumisen huomioimisen sijaan tulisi korostaa nuoren vahvuuksia ja kehittää stressin hallintaa. (Honkinen 2010, 6.)

Sisäiseen elämänhallintaan liittyy yksilöllisen identiteetin muodostuminen ja itsearvostus. Nuoren minäidentiteetin vahvistamiseksi tarvitaan rajojen asettamista ja sääntöjä, tukea arjen rutiineissa sekä nuoren vahvuuksien huomioimista. (Pölkki 2008, 162, 174.)

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena on kerätä asiakaslähtöistä tietoa Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden toteuttamasta lastensuojelun jälkihuollosta ja kartoittaa kehittämiskohtia jälkihuollossa teemahaastattelun avulla. Keskitymme jälkihuollon merkitykseen elämänhallinnan ja itsenäistymisen tukena sekä tuomme esiin nuorten kokemuksiin pohjautuvia kehittämisehdotuksia. Lähtökohtana on nuorten osallisuuden ja kokemuksen merkityksen esiin tuominen tutkimuksen avulla.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuolto on vaikuttanut nuoren elämänhallintaan ja itsenäiseen toimimiseen arjessa, mikä jälkihuollossa oli nuoren näkökulmasta tärkeintä ja miten nuori pääsi vaikuttamaan jälkihuollon sisältöön.

Tutkimuskysymykset:

- Minkälaista tukea nuori tarvitsee itsenäistymiseen ja elämänhallintaan?
- Minkälainen vaikutus jälkihuollolla on ollut nuorten itsenäistymisprosessissa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Lähtökohtana opinnäytetyölle oli saada tietoa jälkihuollon merkityksestä lastensuojelun asiakkaiden itsenäistymisprosessin tukena. Olemme olleet sosionomiopintojemme aikana työharjoittelujaksolla Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluissa, jossa jälkihuolto on yksi heidän tarjoamistaan lastensuojelun palveluista. Opinnäytetyön ideoinnin aikaan syksyllä 2015 toinen meistä oli aloittanut työsuhteen Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluissa ja keskustelimme mahdollisuudesta tehdä yhteinen opinnäytetyö jälkihuoltoon liittyen. Kävimme lisäksi keskustelua opinnäytetyön tekemisestä Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden vastaavan ohjaajan sekä sähköpostitse Nuorten Ystävät ry:n kehittämispäällikön kanssa ja päädyimme yhdessä siihen, että opinnäytetyölle on työelämälähtöinen tarve. Näistä syistä Nuorten Ystävät oli luonteva työelämän yhteistyökumppani tälle opinnäytetyölle.

Esitimme opinnäytetyön tutkimussuunnitelman seminaarissa 9.12.2015. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen lähetimme tutkimuslupahakemuksen Nuorten Ystävien kehitysjohtajalle 30.12.2015. Tutkimuslupahakemukseen pyydettiin tarkennuksia, jotka koskivat haastateltavien valintaa ja tavoittamista sekä tutkimukseen valikoitumista. Tutkimuslupahakemus käsiteltiin Nuorten Ystävien säätiön hallituksen kokouksessa 21.1.2016 ja tutkimuslupa myönnettiin 22.1.2016. Koska haastateltavat ovat täysi-ikäisiä, eivätkä enää lastensuojelun palvelun piirissä, emme tarvitse tutkimuslupia kuntien sosiaalityöntekijöiltä, vaan haastateltavien oma suostumus tutkimukseen oli riittävä.

6.1 Tutkimusympäristö

Nuorten Ystävät on valtakunnallisesti toimiva sosiaali- ja terveysalan asiantuntija- ja vaikuttajajärjestö. Järjestö omistaa liiketoimintakonsernin, joka tuottaa sosiaali- ja terveysalan erityispalveluja, kuten lastensuojelu- ja perhekuntoutuspalveluita sekä vammaispalveluita. Liiketoiminnalla saadut tuotot ohjataan suoraan

takaisin yhdistykselle, joka käyttää ne yleishyödylliseen toimintaan ja kehittämistyöhön. Järjestö työllistää yhteensä yli 550 työntekijää. (Nuorten Ystävät i.a.)

Nuorten Ystävät -järjestökonsernin tehtävänä on toimia alan vaikuttajana ja asiantuntijana sekä edistää lasten, perheiden, nuorten, nuorten aikuisten sekä vammaisten hyvinvointia ja oikeuksia. Toiminta-ajatuksena on ylläpitää alan kehittämistä ja vaativia erityispalveluita. Toimintaa ohjaavia arvoja ovat asiakkaiden ja työntekijöiden välinen luottamus, vastuullisuus, rohkeus ja jatkuvuus. (Nuorten Ystävät 2014, 6.)

Pääkaupunkiseudun avopalvelukeskus sijaitsee Helsingissä ja tarjoaa avohuollon tukitoimenpiteinä jälkihuoltoa, perhetyötä, tukiasumista, asumisvalmennusta sekä ammatillista tukihenkilötoimintaa. Toimitiloissa on mahdollisuus järjestää toiminnallisia ryhmätoimintoja sekä verkostotapaamisia. Palveluiden toteutuksessa tärkeää on asiakaslähtöisyys ja sidosryhmien kanssa yhteistyössä toimiminen. Avopalvelukeskuksen henkilökuntaan kuuluu vastaava ohjaaja ja viisi erityisohjaajaa. (Nuorten Ystävät i.a.) Vuoden 2015 lopussa Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuoltoasiakkaina oli yhteensä 39 nuorta (Lehtimäki 2016).

6.2 Nuorten Ystävien jälkihuollon prosessinkuvaus

Nuorten Ystävien jälkihuoltopalvelun prosessiin kuuluu neljä vaihetta. Valmisteluvaiheessa yhteyttä ottaneelle taholle annetaan tarvittavat tiedot jälkihuoltopalvelusta ja kartoitetaan nuoren tarpeet, motivaatio ja valmiudet vastaanottaa tukea sekä sovitaan asiakkuudesta. Aloituspäätöksessä kerrotaan jälkihuoltopalvelun sisällöstä, sovitaan yhteydenpidosta, yhteistyöhön osallistuvista ja määritellään verkoston toimijoiden vastualueet. Aloituspäätöksessä sovitaan nuoren kanssa asumiseen liittyvistä järjestelyistä ja seuraavasta tapaamisesta. Siirtävävaiheessa luodaan edellytykset avoimelle yhteistyölle yhdessä verkoston kanssa ja aloitetaan muuttuvaan elämäntilanteeseen liittyvien virallisten asioiden ja käytännön asioiden hoitaminen yhdessä nuoren kanssa. Nuorelle laaditaan tukisuunnitelma, jonka tarkoituksena on kartoittaa nuoren omia tavoitteita

ja tukea itsenäistymistä. Työskentelyvaiheen tavoitteena on, että työskentely etenee sovittujen tavoitteiden mukaisesti. Nuorta tuetaan itsenäistymisessä yksilötyön, tukiasumisen, verkostoyhteistyön ja vapaa-ajan toiminnan avulla. Työskentelyn etenemistä arvioidaan säännöllisesti ja verkostopalaveriissa tehdään tarvittavat muutokset tukisuunnitelmaan. Verkostolle tiedotetaan työskentelyn etenemisestä ennalta sovitulla tavalla. Prosessin viimeisessä vaiheessa nuori siirtyy suunnitellusti jälkihuollosta itsenäiseen elämään. Nuoren kanssa tehdään jatkosuunnitelma, jossa selvitetään mahdollinen jatkotuen tarve ja tarpeeseen sopiva palvelu, uuden asunnon hakeminen ja siihen tuettu siirtyminen. Yhteistyötahoja tiedotetaan suullisesti jatkosuunnitelmista ja verkostopalaveri järjestetään ennen tukijakson päättämistä. Työskentelystä laaditaan loppuarviointi. Prosessinkuvauksessa työskentelyn hyviksi käytännöiksi on määritelty intensiivinen ja välittävä työote, arkea tukeva toiminta, muutosta tukevat keskustelut ja verkostomainen työote. (Nuorten Ystävät 2010.)

6.3 Kohderyhmä

Tutkimuksemme kohderyhmänä ovat Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollon asiakkaina olleet nuoret. Haastattelimme neljää nuorta, kahta miestä ja kahta naista, joiden asiakkuuden päättymisestä oli aikaa muutamasta kuukaudesta kolmeen vuoteen. Emme kysyneet haastateltavien sijoitukseen johtaneista syistä. Yksi haastateltavista kertoi oma-aloitteisesti sijoituksen johtuneen päihteiden käytöstä ja koulun käymättömyydestä. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkittavilla on paljon tietoa ja omakohtaista kokemusta tutkittavasta aiheesta. Tutkimukseen valikoitumisen tulee olla harkittua ja tarkoituksenmukaista ja tutkija päättää itse kriteerien täytymisestä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85–86.)

Ensimmäinen haastateltava oli 23-vuotias nainen. Hänet oli sijoitettu lastenkotiin 15-vuotiaana. Nuorten Ystävien jälkihuoltoasiakkuus alkoi hänellä 18-vuotiaana ja pääkaupunkiseudulle hän muutti 19-vuotiaana. Haastatteluhetkellä hän oli 23-vuotias ja koulutustaan vastaavassa työssä sekä asui edelleen samassa asunnossa kuin jälkihuollon aikana.

Toinen haastateltava, kuukautta vaille 21-vuotias mies, oli ollut sijoitettuna nuorisokotiin 13-vuotiaasta lähtien. Jälkihuoltoasiakkuus oli alkanut hänellä 18-vuotiaana ja päätynyt kaksi kuukautta ennen haastattelua. Haastatteluhetkellä hän oli ilman opiskelu- tai työpaikkaa ja asui samassa asunnossa kuin jälkihuollon aikana.

Kolmas haastateltava oli 23-vuotias mies. Hänen huostaanottonsa oli alkanut 14-vuotiaana ja toteutunut läheisverkostosijoituksena. Nuorten Ystävien jälkihuollon asiakkuus kesti kolme vuotta. Haastatteluhetkellä hän suoritti keskenjääneitä lukio-opintojaan ja asui asunnossa, joka oli haettu jälkihuollon päättyessä.

Neljännellä haastateltavalla, 24-vuotiaalla naisella, oli taustallaan useita sijoituspaikkoja. Haastatteluhetkellä hän suunnitteli hakevansa ammatillisiin opintoihin. Jälkihuolto Nuorten Ystävillä oli kestänyt reilun vuoden. Jälkihuolto oli siirretty Nuorten Ystäville toiselta palvelun tuottajalta haastateltavan ollessa hie- man alle 20-vuotias.

6.4 Tutkimusmenetelmä

Valitsimme opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää ja pyritään saamaan tietoa siitä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta, käsitellä sitä ainutlaatuisena ja saada siitä mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Aineisto ja tieto kerätään ihmisiltä ja ollaan kiinnostuneita tapausten yksityiskohtaisista rakenteista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 160–162.) Halusimme tuoda esiin nuorten omat kokemukset tutkittavasta ilmiöstä ja saada mahdollisimman kokonaisvaltaisen käsityksen jälkihuollon merkityksestä nuorten itsenäistymisen tukena. Mielestämme laadullinen tutkimus soveltui tähän tarkoitukseen parhaiten.

Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on tavoittaa ihmisen omat kuvaukset koetusta todellisuudesta ja ymmärtää yksilön tai ryhmän toimintaa merkitysten

eli laatujen avulla. Merkitykset ilmenevät suhteina ja niistä muodostuneina merkityskokonaisuuksina. Laadullisella tutkimuksella on mahdollista tavoittaa ihmisen merkitykselliseksi kokemaa elämän kulkua. Kvalitatiiviseen tutkimukseen sisältyy aina kysymys: Mitä merkityksiä tutkimuksessa tutkitaan? (Vilka 2015, 118–120.) Tavoitteenamme oli ymmärtää, minkälaista tukea nuoret ovat tarvinneet jälkihuollon aikana ja mikä merkitys saadulla tuella on heille ollut.

Haastateltavien määrän ratkaisevat käytettävissä olevat tutkimusresurssit, kuten aika ja raha. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että haastateltavilla on tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tietoa tai omakohtaista kokemusta. Tutkittavan aineiston koolla ei ole niin suurta merkitystä kuin tutkittavan kokemuksella. Haastateltavia ei pidä valita sattumanvaraisesti vaan harkitusti ja tarkoitukseen sopivasti. Tutkimuksen tekijä päättää mitä harkinnanvaraisuus ja sopivuus tarkoittavat. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 85–86). Myös Vilka (2015, 150) painottaa, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston kokoa ei säätele määrä vaan laatu. Haastateltavia valittaessa oli tärkeää, että heidän asiakkuutensa oli päättynyt, jotta heille oli ehtinyt muodostua käsitys tutkittavan ilmiön merkityksestä. Mielestämme saimme tarpeeksi laajan otannan opinnäytetyömme tutkimusta varten.

6.5 Aineiston keruu

Teemahaastattelulla eli puolistrukturoidulla haastattelulla tutkitaan erilaisia ilmiöitä ja pyritään löytämään vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun mukaisesti. Etukäteen valitut teemat muodostavat tutkimuksen viitekehyksen. Teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten ja etukäteen valittujen teemojen varassa. Haastattelun aikana on mahdollista esittää tarkentavia kysymyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74–75.)

Haastattelimme tutkimusta varten neljää Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollon asiakkaana ollutta nuorta. Toiveenamme oli löytää haastateltavia, joiden asiakkuus on päättynyt noin vuosi sitten. Haastateltavilla olisi riittävästi omakohtaista kokemusta tutkittavasta asiasta, mutta jo tarpeeksi

etäisyyttä lastensuojelun asiakkuuteen. Haastattelut tehtiin teemahaastattelurungon (LIITE 2) mukaan. Haastattelurungon ensimmäisen teeman jaottelu perustuu Nuorten Ystävien jälkihuollon prosessikuvaukseen. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja osallistuimme molemmat haastattelukysymysten esittämiseen, jotta haastattelutilanteesta tulisi mahdollisimman keskusteleva.

Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden ohjaajat ottivat pyynnöstämme yhteyttä entisiin jälkihuollon asiakkaisiin ja kysyivät heidän halukkuuttaan osallistua tutkimukseen. Saimme viiden entisen jälkihuoltoasiakkaan yhteystiedot sen jälkeen, kun he olivat antaneet alustavan suostumuksensa tutkimukseen osallistumisesta Nuorten Ystävien avopalveluiden ohjaajille. Otimme yhteyttä haastateltaviin puhelimitse ja sovimme haastattelun ajankohdan sekä paikan haastattelulle. Kerroimme puhelimesta haastattelun tarkoituksesta ja sisällöstä pääpiirteittäin, jotta haastateltavat voisivat valmistautua haastatteluun ja miettiä käsiteltäviä aiheita etukäteen.

Haastatteluja toteutui yhteensä neljä. Yksi haastatteluista toteutettiin kirjastossa ja kolme haastattelua tehtiin haastateltavien kotona. Yksi haastattelu ei toteutunut lainkaan, koska haastateltava ei saapunut paikalle eikä häntä saatu tavoitettua useista yrityksistä huolimatta. Haastatteluun suostui lisäksi alustavasti yksi nuori, jonka jälkihuoltoasiakkuus Nuorten Ystävillä oli kestänyt muutaman kuukauden. Päädyimme jättämään hänet tutkimuksen ulkopuolelle asiakkuuden lyhyen keston vuoksi. Neljännen haastattelun jälkeen totesimme haastatteluaineistoa olevan riittävästi emmekä enää pyrkineet hankkimaan lisää haastateltavia. Vilkan (2015, 129) mukaan laadullisessa tutkimuksessa aineiston sisällöllinen laajuus on lukumäärää tärkeämpi tavoite.

Haastattelut toteutettiin 11.2.2016–29.2.2016 välisenä aikana. Haastateltavina oli kaksi naista ja kaksi miestä. Haastateltavat olivat iältään 20–24-vuotiaita. Tarkoituksenamme oli haastatella nuoria, joiden jälkihuoltoasiakkuuden päättymisestä oli aikaa noin vuosi. Päädyimme laajentamaan haastatteluun osallistumisen kriteeriä tältä osin, koska liian tiukan rajauksen puitteissa haastateltavia ei löytynyt. Kahden haastateltavan jälkihuoltoasiakkuus oli päättynyt kaksi vuotta sitten, yhden asiakkuus kolme vuotta sitten ja yhden haastateltavan asiakkuus-

den päättymisestä oli kulunut kaksi kuukautta. Hänen kohdallaan jälkihuolto-oikeus oli vielä voimassa toukokuuhun 2016 asti.

Haastattelun aluksi annoimme haastateltavalle saatekirjeen (LIITE 1) ja kerroimme tarkemmin haastattelusta sekä tutkimuksen tarkoituksesta. Painotimme tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja kerroimme, että haastattelu voidaan keskeyttää milloin tahansa, mikäli haastateltava niin haluaa. Toivoimme haastateltavien kertovan avoimesti omista kokemuksistaan ja toimimme esiin sen tärkeyden tutkimuksen kannalta. Kaikki haastattelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Ensimmäisessä haastattelussa käytimme tallennusvälineenä ainoastaan puhelinta. Koenauhoituksesta huolimatta nauhoituksen äänenlaatu osoittautui heikoksi litterointia tehdessä. Nauhoituksen heikosta äänenlaadusta huolimatta saimme haastattelun litteroitua kokonaan sanasta sanaan. Päädyimme käyttämään lopuissa haastatteluissa tallennusvälineenä digitaalista nauhuria puhelimen lisäksi.

Haastattelutilanteet toteutettiin niin, että toinen meistä vei haastattelua eteenpäin ja toinen teki tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluissa seurasi ennalta suunniteltua teemahaastattelurunkoa (LIITE 2), mutta tarpeen vaatiessa annoimme haastateltavan kertoa vapaasti omista kokemuksista. Aloitimme kaikki haastattelut taustatietojen keräämisellä. Taustatietojen avulla tutkija saa paremman käsityksen haastateltavan maailmankuvasta ja avaa aiheeseen liittyvää ymmärrystä haastateltavan näkökulmasta (Vilka 2015, 131). Haastateltavat muistelivat omaa elämäntilannettaan jälkihuollon alkaessa. Metsämuurosen (2009, 247) mukaan avoin haastattelu sopii hyvin menneisyyden muisteluun ja heikosti tiedostettujen asioiden käsittelyyn. Keskityimme haastatteluissa jälkihuollon aikaisiin tapahtumiin. Kaikki haastattelut onnistuivat tarkoituksenmukaisesti.

Kaikki haastattelutilanteet olivat tunnelmaltaan erilaisia. Tunnelma vaikutti myös omaan toimintaamme haastattelutilanteessa. Esimerkiksi yhdessä haastattelussa haastateltavan matala vireystila vaikutti toimintaamme passivoittavasti. Toisen haastattelun litteroinnin jälkeen huomasimme, että muutamassa kohtaa olisimme voineet esittää tarkentavia jatkokysymyksiä. Havaitimme, että haas-

tattelua tehdessä on tärkeää kuunnella aktiivisesti ja jättää tilaa haastateltavalle sekä tarkentavien kysymysten esittämiselle. Haastattelut olivat kestoiltaan 35–45 minuuttia. Litteroimme molemmat kaksi haastattelua. Päädyimme litteroimaan haastattelut sanasta sanaan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 31 sivua.

6.6 Aineiston analyysi

Valitsimme tutkimuksen aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, joka on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Tuomen ja Sarajärven (2013, 91, 107–108) mukaan aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan väljän teoreettisen viitekehyksen vuoksi liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin ja sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Analyysin tarkoituksena on luoda selkeä sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto käsitteellistetään ja kootaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Analyysin avulla saadaan selkeyttä aineistoon, jotta siitä voidaan tehdä luotettavia johtopäätöksiä.

Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija päättää aineiston keräämisen jälkeen ennen analyysiä, mistä toiminnan logiikkaa lähdetään etsimään. Teorialähtöisessä aineistonanalyysissä tutkimus pohjaa jo lähtökohtaisesti johonkin aikaisempaan teoriaan, malliin tai ajatteluun. (Vilka 2015, 163–164, 170.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkijan tulee tuntea aiheensa hyvin sekä sisäistää tutkittavat käsitteet. Aineisto luokitellaan karkeasti keskeisimpien teemojen mukaan, jonka jälkeen tutkimusongelmaa ja käsitteitä täsmennetään. (Metsämuuronen 2009, 254–257.)

Ennen aineistonanalyysiä muutimme koko haastatteluaineiston tekstimuotoon litteroimalla. Litterointi helpottaa aineiston ryhmittelyä, luokittelua ja läpikäyntiä. Litterointi voidaan tehdä joko kokonaan tai osittain riippuen siitä, mitä tutkimuksella tavoitellaan. Litteroinnin tulee kuitenkin vastata haastateltavien lausumia

eikä puhetta saa muokata tai muuttaa. (Vilkkä 2015, 137–138.) Litteroinnin haasteena on, ettei etukäteen voida tietää mitä aineistosta tarvitaan. Tutkimuksen dokumentoinnissa tulee kertoa litteroinnin taso (Kananen 2014, 102).

Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysi on kolmevaiheinen prosessi, joka koostuu aineiston pelkistämisestä, ryhmittelystä ja teoreettisten käsitteiden luomisesta. Aineiston pelkistämisessä eli redusoinnissa litteroidusta haastatteluaineistosta karsitaan pois tutkimukselle epäolennainen materiaali. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä ja aineistosta pyritään etsimään tutkimustehtävän kannalta merkittävät ilmaisut. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–109.) Aloitimme aineistonanalyysin etsimällä litteroidusta aineistosta tutkimuskysymysten ja tutkimuksen tarkoituksen kannalta olennaiset ilmaukset ja muodostimme niistä pelkistettyjä ilmauksia (Taulukko 1).

TAULUKKO 1. Esimerkki pelkistettyjen ilmausten muodostamisesta

Suora lainaus	Pelkistetty ilmaus
”Esimerkiksi jos mulla oli ollut joku kuntosalikortin maksaminen, me sovittiin että keskiviikkona niin että ne ei ollut niin järjestyksessä. Se oli tosi hyvä ja se oli tosi joustava, ei ollu niinku suunniteltu päiviä, pääasiallisesti tavattiin päiväaikana sinä 12–15 välillä. Jos ei päässyt niin sitten me vaan sovittiin uutta päivää koska sopis.”	Tapaamiset olivat joustavia
”Katottiin et kaikki on kunnossa ja tehtiin toimeentulohakemukset ja katottiin kaikki tarpeelliset jutut.”	Hoidettiin tarpeelliset asiat

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin toisen vaiheen, ryhmittelyn eli klusteroinnin, tarkoituksena on löytää aineistosta samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään alaluokaksi, joka nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelu on aineiston tiivistämistä, jossa yksittäiset tekijät muuttuvat osaksi yleisempää käsi-

tettä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110–111.) Ryhmittelimme pelkistetyt ilmaukset samankaltaisuuksien perusteella ja nimesimme alaluokat ilmauksia yhdistävillä käsitteillä (Taulukko 2). Käytimme ryhmittelyssä apuna myös teemahaastattelun teemoja. Teemoittelu on teemahaastattelun analysoinnissa luonteva tapa, koska haastateltavien kanssa puhutut teemat löytyvät yleensä kaikista haastatelluista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Ryhmittelyä seuraa teoreettisten käsitteiden muodostaminen ja tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon erottaminen eli aineiston abstrahointi. Abstrahoinnissa luokituksia ja käsitteitä yhdistelemällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. Luokkien yhdistämistä jatketaan niin kauan kun se aineiston kannalta on mahdollista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 111–112.) Yhdistimme alaluokkien käsitteet niitä yhdistävien aiheiden mukaan, joista muodostui kolme yläluokkaa (Taulukko 2). Yläluokista saimme vastaukset tutkimuskysymyksiimme ja laajempien kokonaisuuksien muodostamiseen ei ollut tarvetta.

TAULUKKO 2. Esimerkki ala- ja yläluokkien muodostamisesta

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Hoidettiin tarpeelliset asiat Hoidettiin virastoasioita Hoidettiin virallisia asioita	Asioiden hoitaminen	Konkreettinen tuki
Melkein kaikesta puhuttiin Vaihdettiin kuulumisia Pystyin kertomaan ongelmistani	Keskustelu	Psykososiaalinen tuki
Asiat tuntuvat helpommalta Pystyn hoitamaan asioita itsenäisesti Nyt saan asioita hoidettua	Oma tunne	Jälkihuollon vaikutus

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastatteluissa nuorten saama jälkihuollon tuki jakautui selvästi kahteen kategoriaan: konkreettiseen tukeen ja psykososiaaliseen tukeen. Nuorten kertomuksissa korostui molempien tukimuotojen tärkeys. Konkreettinen tuki oli apua ja opastusta virallisten asioiden hoitamisessa, kuten työvoimatoimistossa, sosiaali-toimessa ja Kelassa asioimisessa, lomakkeiden täyttämässä, asumiseen liittyvissä asioissa sekä opiskelun ja työllistymisen tukemisessa. Psykososiaalinen tuki oli keskustelua, tulevaisuuden suunnittelua, ajan antamista, lohduttamista. Nuorten kertomana psykososiaalisen tuen merkitys ilmeni tunteena välittämisestä sekä pärjäämisen tunteen vahvistumisena.

7.1 Konkreettinen tuki

Nuoret kokivat tärkeänä, että olivat saaneet ohjausta, konkreettista esimerkkiä ja apua virallisten asioiden hoitamiseen. Avun tarvetta oli ollut virastoissa, kuten Kelassa, työvoimatoimistossa ja sosiaalitoimistossa asioimisessa sekä erilaisien lomakkeiden ja hakemusten täyttämässä. Nuoret kertoivat tarvinneensa apua, koska näiden asioiden hoitaminen ei ollut ennestään tuttua sekä siksi etteivät saaneet aikaiseksi itse mennä hoitamaan omia asioitaan. Kaksi haastateltavista mainitsi tärkeäksi asiaksi sen, että ohjaaja tuli hakemaan kotoa ja vastuutti hoitamaan asioita.

Kyl mä sen ohjaajankin kans kävin monta kertaa. Aluks oli tärkeätä, että siellä oli ohjaaja mukana ku ei ollu vielä kokemusta niistä asioista että oli silleen aika hyödyllistä että oli sitte joku mukana joka tiesi niistä.

En mä sillon ite pystyny oikeestaan mitään hoitaa asioita. Just noi kaikki työkkärissä käynnit ynnä muut. Mä oisin varmaan jääny vaan tänne himaan nukkuu jos ohjaaja ei ois tullu aamulla hakee mua.

Ehkä sitä et pakotettiin soittaa. Koska sillon kun mä asuin -- ni mä en saanu millään aikaseks sitä et soittaa. Et se oli varmaan ehkä paras.

Kaikki nuoret saivat jälkihuollon aikana toimeentulotukea, jonka hakemiseen he saivat apua. Toimeentulotukihakemukset tehtiin yleensä yhdessä ohjaajan kanssa tai ohjaaja huolehti siitä, että hakemukset tehtiin ajallaan. Yksi nuorista kertoi saaneensa toimeentulotukea ainoastaan tarvittaessa, koska hän oli ollut jälkihuollon aikana keikkatöissä. Raha-asioiden hoitaminen vaikutti olevan kaikille selvää. Nuorten toimeentulo koostui erilaisista tuista ja vuokra sekä osa laskuista maksettiin suoraan sosiaalitoimesta, mikäli nuoren taloudenhallinta niin edellytti.

Toimeentulotukee sain. Se toimii ihan hyvin tai joskus saattaa mennä kolmekin viikkoa kun ne käsittelee. Ja sit ne maksaa mun vuokrasta joku 450 euroo ja sit puolet tulee asumistuesta.

No se (rahankäyttö) sujui ihan ongelmitta multa, että aina vuokrat maksoin ajoissa ja laskut maksoin pois, ei mitään ongelmaa ollu.

Kaikki haastateltavat, yhtä lukuun ottamatta, kertoivat saaneensa asunnon Nuorten Ystävien kautta. Asunnon hakeminen oli aloitettu heti ensimmäisellä tapaamisella ja nuoren omaa mielipidettä oli kuultu asuinpaikan valinnassa. Nuoret olivat saaneet apua muutossa sekä kodinhankintojen, kuten huonekalujen ja kodinkoneiden ostossa. Nuoret kertoivat haastatteluissa, etteivät kokeneet tarvinneensa apua tai opastusta kodinhoidollisissa asioissa. Kaikki nuoret kertoivat oppineensa kodin hoitamiseen liittyvät asiat, kuten siivouksen, pyykinpesun ja ruuanlaiton, sijaishuollon aikana tai jo aikaisemmin kotona asuessaan.

Joo no ne kyl hoitu ihan omasta takaa Mut emmä tiä ku jos ei niin-ku äiti pese pyykkiä niin itehän ne pitää pestä sitte.

Opiskelun suhteen kaikki haastateltavat olivat eri tilanteissa. Kahdella ei ollut motivaatiota eikä voimavaroja opiskeluun, mikä näkyi opintojen keskeyttämisellä heti niiden alussa tai niin, ettei nuori ollut edes mennyt pääsykokeisiin. Opiskelemaan oli haettu pakon edessä, koska niin kuului tehdä. Yksi nuorista suoritti jälkihuollon aikana iltalukiota, joka oli haastatteluhetkellä edelleen kesken vaikka jälkihuollon päättymisestä oli kulunut jo kaksi vuotta. Kaikille oli tarjottu apua opiskelupaikan hakemiseen ja tarvittaessa koulutehtävien tekemiseen. Yksi

nuorista sai jälkihuollon aikana haluamansa opiskelupaikan. Hänen kertomastaan ilmeni motivaatio kouluttautumiseen ja työntekoon. Päämääränä nuorella oli kyetä elättämään itsensä työtä tekemällä toimeentulotuen sijaan. Toivomansa opiskelupaikan saanut nuori oli haastatteluhetkellä koulutustaan vastaavassa työssä.

Mä hain vaikka minne, ja halusin sosiaali- ja terveystyötä niinku koska mä en oo koskaan ollu hyvä tollasissa kirjallisissa kokeissa niin pari kertaa meni silleen että mä en päässy ja olin välissä jos-sain töissä ja sitten menin taas silloin kun olin psyykkisestikin valmis hoitamaan muita niin.

Ohjaaja sano et pitäs tehä jotain ni sit me ruvettiin hakee kaikkii koulupaikkoi sit mä laitoin vissiin neljään eri kouluun ja sit mä sain tosta ni sit mä menin tammikuussa kouluun mut sit mä lopetin sen melkeen heti ku en mä jaksanu käydä siellä. Sillon se kiinnosti mut sit ei oikeen kiinnostus pysyny.

Siis kyl mulle tuli niit kutsui pääsykokeisiin mut en mä sinne ikinä menny koska ei mua kiinnostanu. Oli vähän sillee et onks meiän nyt oikeesti pakko hakee. Mun mielestä koulut oli sillon että siinähan menee. Kyllä sitä kerkee vielä joku päivä opiskelee.

Jos opiskelupaikka ei ollut järjestynyt, oli nuorta tuettu työnhaussa tai työpajalle hakeutumisessa. Työnhaussa näyttäytyivät samankaltaiset sitoutumisen ja motivaation ongelmat kuin opiskelujenkin kohdalla. Työnsaannin esteenä olivat myös koulutuksen ja työkokemuksen puute. Yksi nuorista oli ollut muutaman kuukauden työelämävalmennuksessa nuorten työpajalla ja hän kommentoi sitä näin:

Sitte olin kans joskus semmosella mikä lie nuorten paja tai joku tämmönen. Se oli jotain tämmöstä, mitähän sen nimi nyt on, jotain taittamista tai jotain lehden tekoa tai tollasta. No en mä tiä, ois sen voinu sen ajan johonki muuhunki käyttää.

Duunii me yritettiin hakea. Ku mä en haluu mennä duuniin sellaseen mistä mä en tykkää ku mä tiedän et mä lopetan sen heti viikon jälkeen. Esim mun piti mennä johonki muuttofirmaan töihin mut se ei enää vastannu mun sähköposteihin ni se loppu siihen. No urheilukaappoihin me yritettiin hakea mut ne ei oikeen ottanu ku ne otti kaikki noi jotka on koulussa.

7.2 Psykososiaalinen tuki

Kaikki haastateltavat kertoivat, että jälkihuollon ohjaajan kanssa käydyt keskustelut olivat tärkeitä ja heitä rohkaistiin puhumaan kaikista asioista. Kaikilla haastateltavilla, yhtä lukuun ottamatta, oli ollut sama ohjaaja koko jälkihuollon ajan. Nuoret kertoivat sosiaalisen kanssakäymisen ohjaajan kanssa olleen merkityksellinen osa jälkihuoltoa ja tunne siitä, että ohjaaja oli aidosti kiinnostunut heidän asioistaan, nousi esiin kaikista haastatteluista. Kuulumisten kysyminen oli nuorten kertomana osoitus välittämisestä. Jälkihuollon ohjaaja oli myös lohduttanut ja toiminut erilaisten tunteiden vastaanottajana.

Mulla oli ihan hirvee toi meidän suhteen alku mä istuin aina peiton alle ja itkin ohjaajalle. Kyllä ihan kaikista asioista rohkaistiin puhumaan.

No mun muistaakseni se alkuvaihe oli tosi sellast että mä olin kokoajan hemmetin kärttynen ohjaajalle. Koko ajan oli naama norsunvitulla.

No se oli kyllä aika iso merkitys, että niinku mää en ollu vaan asiakkaana siinä vaan että hän oli myös läsnä monissa asioissa ja sitä kiinnosti tietää, että miten menee.

No sitte oli tietty se että kysyttiin kuulumisia ja tälleen että miten on menny ja näinpoispäin ja sitte että oli niitä tapaamisia kans että nähtiin sit kans kasvotusten, ehkä semmonen sosiaalinen kanssakäyminen oli siinä.

Kuitenkin lähes kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, etteivät nuoret pystyneet aivan kaikista asioistaan ohjaajalleen kertomaan. Nuoret kokivat jälkihuollon ohjaajan osittain viranomaiseksi, jolle kaikkia henkilökohtaisia asioita ei haluttu kertoa. Yhden haastateltavan kohdalla tietoisuus siitä, että ohjaajat kirjaavat tapaamiset asiakastietojärjestelmään ja ovat raportointivelvollisia sosiaalityöntekijälle, esti häntä puhumasta kaikista asioistaan.

Varmaan siitä et jos ne menee kirjottaa sinne sossun papereihin kaikkee ni sit multa aletaan kyselee kaikennäköstä. Sitä just pelkäsin silloin.

Välillä kun vaan oli niin huono olo ja oli henkilökohtaisia juttuja mitkä painoi mieltä...oli semmoisiakin asioita, että hän ei ois voinu mitenkään niihin asioihin samaistua ja mää en halunnu että hän tuntee olonsa avuttomaksi ja syylliseksi että hän ei samaistu siihen asiaan.

No joo, lähinnä sen terapeutin kans sillee et mistä nyt ei välttämättä kehannu sen jälkihuoltotyöntekijän kans jutella. Ei ehkä halunnu niin henkilökohtaisista asioista jutella kuitenkaan.

Kaikki nuoret kokivat saaneensa apua juuri niihin asioihin, mihin he itse kokivat eniten sitä tarvinneen. Myös nuorten osallisuus ja vaikuttaminen jälkihuollon sisältöön ilmeni haastatteluista. Ainoastaan yksi nuorista kuvaili läpi haastattelun jälkihuollon olleen sellaista, että hänelle kerrottiin mitä pitää tehdä. Hän kertoi, ettei kokenut tarvetta vaikuttaa jälkihuollon sisältöön vaan oli tyytyväinen passiiviseen rooliinsa, mikä erosi selvästi muiden nuorten kokemuksesta.

Jos tarvi apua tai tukea johonki niin sitä sai pyytää, mikä se nyt ikinä olikaan se aihe.

Sit pysty aina ite kertoo et mihin tarvii ja sit autto just niissä asioissa mihin tartti apua.

Kyllä mää olin mun asioissa itse se joka päätti omista asioista, että ne ei todellakaan ollu vaan silleen että sinä oot nuori ja sä oot siinä ja sä otat ihan mitä vaan tulis vastaan, vaan se että mä olin omissa asioissani itse päättäjänä aina, melkein, no aina.

Ei ollu tarvetta vaikuttaa ku me tehtiin mitä piti tehdä.

Tapaamiset olivat nuorten mukaan joustavia ja tapaamisten määrä vaihteli yhdestä kolmeen kertaan viikossa. Kaikkien nuorten kohdalla tapaamiset vähenevät jälkihuollon loppuvaiheessa. Säännöllinen kontakti ohjaajan kanssa oli ollut nuorille tärkeää ja ohjaajan kanssa käytyjä keskusteluja verrattiin terapiaan. Joustavuus tarkoitti tapaamisten sopimista, tapaamispaikkaa ja ajankohtaa. Tapaamisista sovittiin yleensä viikko kerrallaan. Yhteydenpitoa oli myös varsinaisten tapaamisten ulkopuolella. Yhteydenpito tapahtui yleensä puhelimitse. Yksilötapaamisten lisäksi yksi nuorista kertoi osallistuneensa nuorten yhteisiin toiminnallisiin tapaamisiin. Yhteiset tapaamiset olivat tuoneet tunteen joukkoon

kuulumisesta ja lisänneet sosiaalista kanssakäymistä nuoren elämässä. Muut haastateltavat eivät kuitenkaan olleet halukkaita osallistumaan yhteistapaamisiin.

Tapaamisia oli aluksi noin 2-3 kertaa viikossa, alussa me nähtiin vaikka missä pizzeriassa ihan missä vaan, koulun pihalla, kirjastossa, kotona... Se meni usein silleen tarpeen mukaan, että erityisesti ihan loppuvaiheessa ohjaaja kävi ainoastaan silloin kun mulla oli tarvetta

Se oli aina mukavaa et joka viikko niinku meni se oli vähä niinku kävis terapiassa melkeen. Pysty juttelee.

No kyllä siinä vaihtelua oli, että joskus oli kerran viikossa ja joskus saattoi olla pitempi aika että ei ollu, saatto olla useemmankin kerran. No se aina vähän riippu että joskus oli jotain tehtiin vaikka jotain ruokaa tai sitte käytiin vaikka, oli niinku joku retki semmonen, käytiin syömässä jossain tai jossain museossa. Jotain tämmöstä.

No kylhän ne pyys mua sellasille tapaamisille mis oli muita nuoria, mut en mä. Ei mua kiinnostanut. Et menkää kuule ihan ite

Läheisverkoston osallisuuden merkitys haastateltavien kohdalla jäi melko pieneksi. Välit vanhempiin olivat katkenneet tai etäiset, mutta toisaalta isovanhempien ja ystävien merkitys ilmeni positiivisena asiana ja voimavarana nuorten elämässä. Kuitenkaan kukaan nuorista ei ollut halunnut ottaa läheisverkostoa mukaan jälkihuollon tapaamisiin.

Et en mä niinku mutsii enää tavannu 2011 vuoden jälkeen. Mua ei kiinnosta alkoholistinen ihminen mitenkään. Olen todennut sen että paremmin menee ilman.

Kävin mummillla kun en saanu mennä kotiin kun isäpuoli ei tykänny ollenkaan kun kävin himas. Niin joka viikonloppu kävin mummillla jostain 13 vuotiaasta saakka. Mulla on vieläki hyvät välit mummin kaa. En mä ois päässy minnekkään muualle lomille ja oisin ollu kojoajan vaan siellä laitoksessa mut sit mummi sano et mä voin mennä sinne. Sitä kiinnostaa onks mulla tyttöystävä ja ooks mä milon menos töihin.

Yksi haastateltava kertoi halunneensa jälkihuollon aikana saada tietoa perheensä lastensuojeluasiakkuuden vaiheista ja käydä läpi omaa historiaansa

jälkihuollon työntekijän kanssa. Lastensuojelun dokumentteja ei sijoituksesta vastanneelta kunnalta kuitenkaan, pyynnöstä huolimatta, tullut nuoren luettavaksi jälkihuollon aikana.

Mä halusin saada tietää et mitä siel lapsuudes on oikeesti tapahtunut perheelle. Koska mä en silloin ollu ihan tässä näin. Et kyl se silloin alko kiinnostaa enemmän. Nuorempana oli ihan yks hailee mitä täs on niinku perheelle tapahtunu.

7.3 Jälkihuollon vaikutus nuorten itsenäistymisprosessissa

Haastatteluista ilmeni jälkihuollon vaikutus nuorten aktiivisuuteen, toimijuuteen sekä oman pärjäämisen tunteen vahvistumiseen. Kaikki haastateltavat kertoivat, että jälkihuollon päättyessä arjen asioiden itsenäinen hoitaminen oli helpompaa. Asioiden hoitamiseen oli tullut rutiinia ja rohkeutta.

Pärjäämisen tunteen vahvistumisessa korostui virallisten asioiden hoitamisen oppiminen ohjauksen ja konkreettisen tuen avulla. Itsenäistä elämää ja asioiden hoitamista oli saanut opetella rauhassa omassa tahdissa.

No varmaan, että on neuvottu kun on tarvinu apua jossain ja sitte on tehty yhdess' niitä juttuja, että on vähän niinku nähny että miten ne tehdään ne jutut, niin sitte on sitä kautta oppinu tekeen ne ite.

On se vaikuttanut joo, aika paljon, mä sain tavallaan astua niinkun askeleelta pikku askeleen, se oli tosi silmiä avaavaa ja opettavaa, no vaikkapa niissä virallisissa asioissa, se vei mut tosi pitkälle.

En mä oikeen siin alkuvaihees saanu mitään aikaseks tai jaksanu käydä missään sossulla tai jaksanu välttämättä ees tehä toimeentuloahakemusta. En oikeen saanu mitään aikaseks.

Pärjääminen näyttäytyi haastateltavien kohdalla erilaisena. Yhden haastateltavan kohdalla pärjääminen tarkoitti taloudellista itsenäisyyttä, itsenäistä asioiden hoitamista ja halua kantaa vastuuta omasta elämästä itsenäisesti. Haastattelussa nuori kertoi selkeästi tämän olleen myös tavoite jälkihuollolle. Muiden kohdal-

la, jälkihuollon päättymisen aikaan, pärjääminen koettiin enemmän pakkona ja väistämättömänä olosuhteena.

Meidän päätavoite oli siinä että mä niinkun itsenäistyn ja totta kai että mä opin ite hoitamaan myös asioita ja ottamaan vastuuta asioista.

Mää koitin kovin niin että mä pystyisin elättämään itteni sen työn avulla.

Kai siin oli se just et kyl täs on nyt pakko ite pärjätä. Et kylhän niille voi aina soittaa jos tarvii jotain apua. Et just se että voi niille aina soittaa jos tulee sillee joku et halua keskustella ja jotain tollasta.

Jälkihuollon loppua kohti tuen tarve väheni kaikilla haastateltavilla. Jälkihuollon alkuvaiheessa nuorilla oli vähän tietoa ja kokemusta itsenäisestä toimimisesta ja virastoasioinnista. Nuoret kokivat tärkeäksi sen, että ohjaaja oli mukana virastokäynneillä. Jälkihuollon ohjaaja toimi esimerkkinä asioiden hoidossa, joka tarkoitti sitä, että aikatauluista pidetään kiinni ja yhdessä sovitut asiat hoidetaan ajallaan. Ohjaaja opasti nuoria toimimaan yhteiskunnassa ja sujuvan arjen hoitamisessa. Jälkihuollon loppua kohti nuorten itsevarmuus asioiden hoitamisessa oli lisääntynyt. Tieto ja taito hakea apua itselleen koettiin tärkeinä itsenäistymisen kannalta.

Ennen mul oli kaikki tosi vaikeeta et mä en oikeen halunnu soittaa mihinkään. Mä aina lykkäsin ja lykkäsin ja sit ku oli ihan pakko ni mä soitin. Siin oon paljon parempi. Nyt pystyy soittaa silleen...kaikki tuntuu paljo helpommalta niin ku kaikki nää et jos joutuu menee vaik työkkäris käymään ni sit menee työkkäris käymään. Ku ennen mä saatoin olla et en mä mee.

Mulla oli ihan semmonen olo että mä en enää tarvi tukea niin kuin missään asioissa.

Oli tosi tärkeä että mä sain laidasta laitaan opastusta, mä oon vaan niin kiitollinen että mä tiesin mistä haetaan, tai mistä mä haen apua, ei kaikilla ole sellaista mahdollisuutta saada tukea.

Aktiivisuuden lisääntyminen näkyi vapaa-ajan toiminnassa ja osallisuudessa. Nuoret, joilla ei ollut jälkihuollon alkaessa harrastusta, olivat löytäneet sellaisen

jälkihuollon aikana itselleen. Harrastusten kautta oli löytynyt myös ystäviä joiden kanssa vapaa-aikaa vietettiin harrastuksen ulkopuolellakin.

Itseasiassa sen taistelulajiharrastuksen mä löysin sieltä Nuorten Ystävien kautta, että kun mä olin sanonut että mä etin semmosta lajia ja sitte tota se ohjaaja sitte kun tavattiin kerran niin se oli nähny jonku ilmoituksen jossain et haetaan tai alkaa semmonen niinku semmonen laji tai ryhmä, että sinne voi ilmottautuu niin sitä kautta löysin semmosen.

Emmä oikeen tehny mitään (jälkihuollon alkaessa). Ei mul ollu mitää harrastuksia eikä mitään. En mä jaksanu tehdä mitään.

Neljästä haastateltavasta yksi oli suorittanut ammatilliset opinnot ja päässyt koulutustaan vastaavaan työhön. Hänen elämäntilanteensa poikkesi kolmen muun nuoren tilanteesta selvästi. Työelämään siirtymisen myötä taloudellinen itsenäisyys ja sosiaalisen pääoman karttuminen mahdollistivat itsenäistymisprosessin etenemisen. Hänellä oli realistisia lyhyen- ja pitkántähtäimen suunnitelmia, kuten ulkomaanmatka ja jatko-opintoihin hakeutuminen. Muiden haastateltavien kohdalla elämä vaikutti olevan enemmän selviytymistä.

Ei oikeestaan oo mitään tulevaisuuden suunnitelmia. Toivottavasti oon duunissa tai koulussa. Ja et jaksaa käydä. Ettei tuu sellasii et ei jaksa.

7.4 Nuorten kehittämis ehdotukset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli löytää haastattelujen avulla konkreettisia kehittämis ehdotuksia Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuoltoa koskien. Tältä osin opinnäytetyömme tutkimus jäi mielestämme vajaksi, koska saimme ainoastaan yhden konkreettisen kehittämis ehdotuksen nuoren omiin pohdintoihin perustuen. Muut haastateltavat olivat sitä mieltä, että palvelu oli vastannut heidän tarpeisiinsa eikä kehittämistä palvelussa heidän mielestään ollut.

Kehittämisehdotuksena on nuorten ryhmätoiminnan lisääminen. Ryhmätoiminnan myötä etenkin ne nuoret, joiden sosiaaliset verkostot ovat vähäiset, voisivat harjoitella sosiaalisia taitoja turvallisessa ympäristössä.

Ehkä vois järjestää enemmän nuorille tapaamisia yhteisesti koska mä olin aika onnekas kun mulla oli niitä ulkopuolisia ystäviä, jotka oli tiiviisti tukena ja mies, mutta kaikilla ei ole sitä ja kaikki nuoret ei osaa tai ei uskalla oikeen hakea apua tommosissa asioissa ja on yksin ja moni ei halua edes myöntää sitä niin että näitten virallisten asioiden lisäksi voisi ehkä pikkasen kiinnittää huomiota siihen miten se nuori voi oikeasti niin että vaikka kerran pari kertaa kuukaudessa olla niitä tapaamisia yhdessä ehkä ne löytää kavereita koska ne samaistuu noihin ihmisiin paljon paremmin kuin niihin joilla on mennyt elämä ihan kuin käsikirjoituksessa.

Nuoren ehdotuksen pohjalta mietimme, että kokemusasiantuntijuuteen perustuva vertaistuki olisi mielestämme hyödyllinen lisä jälkihuollon tuen rinnalle. Vertaistuki mahdollistaa samaistumisen lisäksi esimerkin siitä, että vaikeista ja hankalista elämäntilanteista on mahdollista selvitä. Vuonna 2015 Oulussa aloitetussa Veturointi-hankeessa kehitetään toimintaa, jossa koulutuksen saaneet kokemusasiantuntijat tarjoavat jälkihuoltonuorille vertaistukeen perustuvaa yksilö – ja ryhmätoimintaa ammatillisen tuen rinnalla (Veturointi-hanke 2015).

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä asiakaslähtöistä tietoa Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollosta sekä sen merkityksestä elämänhallinnan ja itsenäistymisen tukena sijaishuollon jälkeen. Pohdinnassa käsittelemme tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä sekä tutkimuksen tuloksia teorian ja ammattikirjallisuuden avulla. Lopuksi pohdimme omaa ammatillista kasvua koko opinnäytetyöprosessin aikana.

8.1 Luotettavuus ja eettisyys

Laadullinen tutkimus on Vilkan (2015, 196) mukaan luotettava jos tutkimuskohde ja tulkittu materiaali ovat yhteensopivia. Tutkimuksen luotettavuus tarkoittaa, että käsitteellistäminen ja tulkinnat vastaavat toisiaan. Luotettavuuteen liittyy myös se, että dokumentoinnissa tulee antaa riittävästi tietoa siitä, miten tutkimus on tehty, selkeä kuvaus tutkitusta ilmiöstä ja tutkimusprosessista. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 140–141). Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden mittari on tutkija itse. Tutkijan tekemät valinnat ja ratkaisut vaikuttavat käsiteltävään aineistoon ja tutkimuksessa on arvioitava tutkimuksen luotettavuutta jokaisen valinnan kohdalla. (Eskola & Suoranta 2000, 208–209).

Eettinen tutkimus edellyttää, että tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Eettisiä kysymyksiä tulee pohtia jo ennen tutkimuksen aloittamista. Tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu ja tutkimuskohteen tai –ongelman kohdalla on mietittävä miksi tutkimus tehdään ja kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan. Epärehellisyyden välttäminen kaikissa tutkimuksen vaiheissa liittyy oleellisesti eettisyyteen. (Hirsjärvi ym. 2013, 23–24.) Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tiedonhankinta tulee perustua tutkittavan alan tieteelliseen ammattikirjallisuuteen ja muihin asianmukaisiin tietolähteisiin. Tiedonhankinta sisältää myös omat havainnot sekä tutkimuksen analysoinnin. (Vilka 2015, 41–42.) Opinnäytetyömme aiheen valinnassa keskeisiä tekijöitä olivat jälkihuoltonuorten kokemusten esiin tuominen, oma kiinnostuksemme tutkittavaa ilmiötä kohtaan

ja työelämälähtöinen tarve. Hyödynsimme opinnäytetyössämme laajasti ajan-kohtaista ammattikirjallisuutta ja tutkimuksia.

Opinnäytetyöprosessin ideointivaiheessa toinen meistä aloitti työsuhteen Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluissa ja tämän kerroimme myös haastateltaville. Voi olla mahdollista, että nuorten vastauksiin on vaikuttanut tieto haastattelijan työsuhteesta ja jälkihuollon ohjaajien tuntemisesta, esimerkiksi niin, että nuori ei ole halunnut esittää kritiikkiä saamastaan palvelusta.

Haastateltavien tietosuojan turvaamiseksi tutkimuksesta saatuja tietoja ei saa luovuttaa ulkopuolisille. Tietoja käytetään ainoastaan ennalta sovittuun tarkoitukseen. Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti on säilytettävä, mikäli muuta ei ole sovittu. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.) Yhteydenotossa haastateltaviin toimimme tutkimuslupahakemuksessa sovittujen ohjeistusten mukaisesti. Saimme haastateltavien yhteystiedot käyttöömmme sen jälkeen kun Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden ohjaajat olivat ottaneet haastateltaviin yhteyttä ja kysyneet heidän alustavaa suostumustaan tutkimukseen. Yhteystiedot, nauhoitetut ja litteroidut haastattelut olivat ainoastaan meidän käytössä ja ne hävitettiin heti opinnäytetyön tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Haastateltavien henkilöllisyyttä ja muita tunnistetietoja ei ole käytetty opinnäytetyömme raportissa. Kerroimme kaikille haastateltaville anonymiteettiin ja tietosuojaan liittyvistä käytännöistä ennen jokaista haastattelua.

Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu selvittää tutkimukseen osallistuville tutkimuksen tarkoitus ja heidän vapaaehtoisuutensa tutkimukseen osallistumiseen. Lisäksi tutkittavilla on oikeus kieltäytyä osallistumasta tai keskeyttää mukana olonsa tutkimuksessa milloin tahansa. Tärkeää on myös varmistaa haastateltavien suostumus haastatteluun sekä miettiä, mitä tietoa haastateltaville annetaan ennakkoon tutkimuksesta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131; Hirsjärvi ym. 2013, 25.) Toteutimme haastattelut nuorten valitsemissa paikoissa haastateltavien yksityisyys ja tietosuoja huomioiden. Kerroimme ennen haastattelua jokaiselle haastateltavalle miksi ja mihin tarkoitukseen opinnäytetyö tehdään. Haastateltavilla oli mahdollisuus keskeyttää haastattelu tai kieltää haastattelun käyttö jälkeenpäin.

Veimme jokaisen nuoren syömään haastattelun jälkeen kiitokseksi haastatteleuun osallistumisesta. Jälkikäteen ajateltuna, haastatteluprosessin ja haastatteleuaineiston kannalta, olisi voinut olla parempi käydä nuorten kanssa syömässä ennen haastattelua. Huomasimme, että haastattelun jälkeen tunnelma oli molemmin puolin epävirallisempi ja vapautunut. Mietimme, olisimmeko saaneet haastatteluista enemmän irti, jos olisimme ensin rauhassa tutustuneet toisiimme ruokailun lomassa. Toisaalta saattaa olla, että nauhoitettu haastattelutilanne itsessään saa aikaan virallisemmän ja muodollisemmän tunnelman.

Haastatteleuaineistoa analysoidessa havaitsimme luotettavuuden kannalta ongelmalliseksi sen, että emme pyytäneet haastateltavia määrittelemään opinnäytetyömme keskeisiä käsitteitä. Käsitteiden määrittelemisen avulla aineiston analyysistä olisi todennäköisesti tullut syvempi ja olisimme voineet paremmin ymmärtää nuorten ajatuksia. Vilkan (2015, 130) mukaan haastateltavien omat määritelmät tutkimuksen avainsanoista lisäävät tutkijan ymmärrystä haastateltavan suhteesta tutkittavaan asiaan.

Pohdimme, olisiko opinnäytetyömme tutkimuksen luotettavuutta lisännyt toisen haastattelukerran järjestäminen, jolloin olisimme voineet tarkentaa teemahaastattelumme kysymysten asetteluja. Myös koehaastattelun järjestäminen olisi ollut hyvä keino tarkistaa haastatteluteemojen ja kysymystemme toimivuutta (Hirsjärvi ym. 2013, 211). Emme tehneet kohderyhmään kohdistuvaa koehaastattelua, emmekä osaa arvioida sen tekemättömyyden vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen.

Opinnäytetyömme tutkimuksen raportissa pyrimme kuvaamaan tutkimuksen toteuttamisen mahdollisimman laajasti ja yksityiskohtaisesti. Olemme tiedostaneet oman kokemattomuutemme laadullisen tutkimuksen tekemisessä ja ymmärtäneet sen vaikutuksen opinnäytetyön tutkimuksen luotettavuuteen. Luotettavuutta lisää kuitenkin rehellinen kuvaus sekä totuudenmukainen raportointi tutkimuksen toteuttamisesta. (Hirsjärvi ym. 2013, 232).

Olemme kuvailleet opinnäytetyön tutkimusprosessin avoimesti ja tunnistaneeet siinä olevat puutteet. Tämän vuoksi arvioimme opinnäytetyön tutkimuksen ole-

van luotettava. Tämän opinnäytetyön tulokset kertovat neljän haastatellun nuoren kokemuksista Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollosta. Opinnäytetyön tutkimusta arvioidessa tulee muistaa, että sen tuloksista ei voi tehdä yleistäviä tulkintoja haastateltavien pienen määrän vuoksi.

8.2 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyömme tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä asiakaslähtöistä tietoa Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden toteuttamasta lastensuojelun jälkihuollosta ja kartoittaa jälkihuollon kehittämiskohtia yhdessä entisten jälkihuoltonuorten kanssa. Keräsimme tutkimuksen aineiston haastattelemalla neljää Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollossa olutta nuorta. Tavoitteena oli selvittää, miten jälkihuolto on vaikuttanut haastateltavien nuorten elämänhallintaan ja mikä merkitys jälkihuollolla on ollut heidän itsenäistymisprosessin tukena.

Virallisten asioiden hoitamiseen saatu tuki on jälkihuoltonuorelle tärkeää. Opinnäytetyömme tutkimuksessa virallisten asioiden hoitamiseen saadun tuen ja ohjauksen tärkeys korostui jokaisen haastatellun nuorten kohdalla. Jälkihuollon alkaessa nuorilla ei ollut kokemusta eikä tarpeeksi tietoa virallisten asioiden hoitamisesta, kuten asunnon hankkimiseen ja toimeentuloon liittyvistä asioista. Usein jälkihuolto alkaa asumisen järjestämisellä ja se on tärkeä osa jälkihuoltoa (Räty 2015, 614). Virallisten asioiden hoitamisella vaikutti olevan yhteys kokemukseen arjen sujumisesta. Ohjauksen, esimerkin ja yhdessä tekemisen avulla nuoret oppivat jälkihuollon aikana hoitamaan käytännön asioitaan vähitellen, mikä vahvisti tunnetta omasta pärjäämisestä ja elämänhallinnasta. Yksi jälkihuollon tärkeistä tehtävistä on tarjota nuorelle eväitä tunnistaa oma tilanteensa sekä lisätä nuoren ongelmaratkaisutaitoja. Elämänhallintaa lisäävät yksilön kyky käyttää omia sekä muualta, kuten ystäviltä tai yhteiskunnalta, saatavia voimavaroja ongelmatilanteissa (Antonovsky 1987, 28–29).

Jälkihuollossa on tärkeää huomioida nuoren yksilölliset tarpeet ja toiveet sekä tapa toimia eri tilanteissa. Opinnäytetyömme valmistumisen aikaan julkaistussa

uudessa lastensuojelun jälkihuoltotyön oppaassa on korostettu jälkihuollon asiakkaana olevien nuorten osallisuuden ja yksilöllisen tuen merkitystä. Jälkihuoltotyössä kohtaaminen, aito läsnäolo ja rinnalla kulkeminen ovat erityisesti nuorten itsensä kokemia tärkeitä tuen muotoja. (Heinonen 2016, 4.) Sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle tarjottavan tuen tulee perustua nuoren yksilöllisiin tarpeisiin ja voimavaroihin (Reinikainen 2009, 95). Nuori tarvitsee jälkihuollon aikana tukea monenlaisiin asioihin ja kokemus saadun tuen tärkeydestä vaihtelee. Joku voi tarvita suoranaista pakottamista asioiden hoitamiseen, kotoa hakemista ja kädestä pitäen opastamista. Toiselle taas keskustelut, tulevaisuuden suunnittelu, rohkaisu sekä läsnäolo ovat eteenpäin vieviä tuen muotoja. Tärkeää kuitenkin on, että nuorella on jälkihuollon aikana tunne siitä, että ohjaajalta voi pyytää apua mihin vain asiaan. Psykososiaalinen tuki on osa kaikkia jälkihuollon sisältöjä. Myös käytännön asioiden hoitamiseen sisältyy psykososiaalisen tuen elementtejä. Raunion (2004, 142) mukaan psykososiaalinen tuki on asiakkaan ja työntekijän välistä vuorovaikutusta, jossa huomioidaan asiakkaan yksilöllinen tilanne. Pohdimmekin, että jälkihuolto on yhtä kuin nuoren ja ohjaajan välinen vuorovaikutuksellinen suhde.

Koulutuksen merkitys nuoren itsenäistymisessä ja elämänhallinnan vahvistumisessa on merkittävä. Opinnäytetyömme tutkimuksessa ilmeni, että opiskelu ja työelämään siirtyminen antavat suuntaa nuoren elämälle ja lisäävät sosiaalisia taitoja, taloudellista itsenäisyyttä sekä osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemusta. Kallunkin (2016, 151–153) mukaan nuoren myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen lisää kokonaisvaltaista hyvinvointia. Opiskelulla, ammatillisen tutkinnon suorittamisella ja työelämään siirtymisellä on vahva yhteys osallisuuden kokemukseen. Opiskelu ja työelämä lisäävät nuorella taloudellisen toimeentulon lisäksi sosiaalista pääomaa, joka on keskeinen edellytys kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin saavuttamiselle. Myönteinen suhtautuminen tulevaisuuteen liittyy elämänhallinnan tunteeseen ja arjessa pärjäämiseen (Myllyniemi 2016, 27). Puukka (2013, 59) esittää Pro gradu – tutkielmassaan elämän huonoja lähtökohtia merkittävästi kompensoivaksi tekijäksi koulutuksen, joka lisää mahdollisuuksia saada hyvä ammatti- ja työasema. Kouluttautuminen näytti lisäävän itseluottamusta ja kykyä selviytyä vaikeuksista.

Opinnäytetyömme haastatteluaineiston sekä haastattelemiemme nuorten kohtaamisten perusteella havaitsimme koulutusmyönteisyyden lisäävän myönteisen tulevaisuudenkuvan rakentumista sekä nuoren identiteetin ja vastuunoton vahvistumista. Yhden ammattiin valmistuneen ja työelämään siirtyneen haastateltavan ja kolmen ilman koulutusta ja työtä olevan nuoren kohdalla näkyi selvä ero tulevaisuuteen suhtautumisessa ja kyvyssä ottaa vastuuta. Omillaan toimeentuleva nuori oli riippumaton viranomaisista ja siksi pidemmällä omassa itsenäistymisprosessissaan verrattuna muihin haastateltaviin. Salosen (2005, 89–90) tutkimuksessa itsenäistymisen tavoitteena olevaan aikuisuuteen kuuluu itsekyyden ja vastuuttomuuden vähentyminen. Kaikki haastateltavat nuoret kertoivat jälkihuollostaan samansuuntaisesti, joten katsomme kouluttautumisen merkityksen näyttävästi tässä pienessä otannassa selkeästi positiivisena, elämänhallintaa lisäävänä tekijänä. Kouluttautumisen myötä nuorella on paremmat mahdollisuudet kiinnittyä osaksi yhteiskuntaa.

Pohdimme jälkihuollon merkitystä nuoren opiskelumuönteisyyden tukemisessa varsinkin tilanteissa, joissa nuoren oma motivaatio opiskeluun on vähäinen. Jälkihuollon tuen avulla nuorta voidaan ohjata oikeisiin valintoihin ja vahvistaa vastuunottamista. Jälkihuollon tuki ei kuitenkaan pelkästään riitä nuorten opiskelun turvaamiseksi, vaan lisäksi tarvitaan tiivistä moniammatillista verkostoyhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Mietimme, mistä johtuvat nuorten sitoutumisen vaikeudet suhteessa opiskeluun ja työhön. Huotari (2010, 74) esittää yhdeksi jälkihuoltonuorten opintojen keskeyttämisen ja työllistymisen esteen syyksi sen, että rahaa saa tukien muodossa muutenkin ja siksi opiskelu ja työnteko eivät kannata. Ilman koulutusta tai opiskelupaikkaa töitä on myös yhä vaikeampi saada (Myllyniemi 2008, 32). Sosiaalisten tilanteiden pelko, heikot ongelmanratkaisutaidot, epäonnistumisen pelko ja aiemmat negatiiviset koulukokemukset voivat myös olla syitä koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen. Mielestämme jälkihuollossa tulisi keskittyä nuoren vahvuuksien tukemiseen ja löytämiseen. Tätä tukee myös Honkisen (2010, 6) näkemys.

Opinnäytetyömme tutkimuksen mukaan psykososiaalisen tuen merkitys on suuri nuoren pärjäämisen tunteen vahvistumisessa ja siksi sen voidaan olettaa olevan keskeinen jälkihuollon tukimuoto. Ohjaajan kanssa käydyt keskustelut ja kuulumisten kysyminen tuovat nuorelle tunteen siitä, että hänestä välitetään. Turvallisuuden tunteen ja sujuvan yhteistyön kannalta luottamuksellisen suhteen rakentaminen nuoren ja jälkihuollon ohjaajan välille on tärkeää.

Kiinnostavaa opinnäytetyömme tutkimuksessa oli, että vaikka kaikki haastateltavat kertoivat pystyneensä puhumaan jälkihuollon ohjaajan kanssa kaikenlaisista asioista, niin silti kaikilla oli myös asioita, joita he eivät halunneet ohjaajan kanssa jakaa. Syitä tähän olivat nuoren tietoisuus siitä, että ohjaaja kirjaa tapaamisten sisällön ja raportoi jälkihuoltotyöskentelystä sosiaalityöntekijälle sekä se, ettei ohjaaja pystyisi samaistumaan nuoren tilanteeseen. Ohjaajaa ei myöskään haluttu huolestuttaa omilla ongelmilla eikä kaikista henkilökohtaisimmista asioista haluttu kertoa. On ymmärrettävää, ettei kaikista asioista halua kertoa. Se voi myös olla osoitus nuoren kyvystä vetää omat rajat. Tärkeää on, että nuori ohjataan tarvittaessa neuvonta- ja terapiapalveluiden piiriin. Esimerkiksi menneisyydessä tapahtuneita vaikeita asioita on hyvä käsitellä terapeutin työskentelyn avulla.

Vaikka Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuolto oli vastannut nuorten tarpeisiin ilmeisen hyvin, ei tämä mielestämme kerro kuitenkaan siitä, ettei palvelussa olisi kehitettävää, vaan mahdollisesti nuorten vaikeudesta arvioida ja pohtia asioita objektiivisesti. Mietimme myös, rajoittiko haastateltavien oman toiminnan osuus palvelun arviointia. Olettamustamme tukee Hokkasen (2012, 124) tutkimus, jonka mukaan sosiaalihuollon palvelua saaneen asiakkaan on vaikea asettua ulkopuolisen arvioitsijan rooliin, koska samalla asiakas arvioi palvelun lisäksi omaa toimijuuttaan. Asiakkailta, joilla ei ole todellista vaihtoehtoa palvelun vastaanottamisessa arvioivat palvelua usein positiivisesti.

Olimme sopineet haastattelun nuoren kanssa, joka vaikutti puhelimesta erityisen kiinnostuneelta ja halukkaalta osallistumaan opinnäytetyömme tutkimukseen. Hän ei kuitenkaan saapunut paikalle sovittuna aikana, eikä vastannut enää useisiin yhteydenottoyrityksiimme, vaikka aiemmin olimme olleet häneen

yhteydessä useamman kerran sekä puhelimitse että tekstiviesteillä. Jäimme miettimään, mikä sai kyseisen nuoren toimimaan näin ja oliko tämänkaltainen toimintatapa esimerkki sitoutumisen ja vastuunottamisen haasteista hänen kohdallaan. Oliko hän alun perinkään aidosti kiinnostunut haastatteluun osallistumisesta vai oliko hänelle tullut este? Miksi hän ei kyennyt ilmoittamaan tapaamisen perumisesta, vaikka siihen tarjottiin mahdollisuuksia? Toisaalta hän osallistui tutkimukseen omalla tavallaan ja pidämme hänen toiminnastaan seuranneita pohdintoja ja avoimeksi jääviä kysymyksiä arvokkaana opinnäytetyömme kannalta. Viidestä sopimastamme haastattelusta vain yksi jäi toteutumatta, joten haastattelijoukon kyky sitoutua sovittuihin asioihin näyttäytyi meille positiivisena.

8.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusideat

Opinnäytetyömme tutkimuksessa ilmeni, että virallisten asioiden hoitamiseen saatu tuki on jälkihuolto- nuorelle tärkeää. Itsenäiseen elämään kiinni pääsemisen kannalta taito ja kyky hoitaa omia asioitaan ovat merkittäviä. Jälkihuollon tuen avulla alussa kaoottiselta vaikuttavaan elämään tulee selkeyttä ja itsenäiseen asumiseen siirtyminen on turvallisempaa. Haastatteluissa korostui nuorten kokemana sen tärkeys, että apua voi pyytää ihan mihin vain asiaan. Tieto siitä, että ohjaaja on nuorta varten, tuo turvallisuutta. Tärkeää on myös motivointi ja vastuuttaminen tilanteissa, joissa nuori itse valitsisi jättää asiat hoitamatta. Nuoret tarvitsevat kannattelijaa etenkin silloin, jos omat voimavarat ovat vähäiset. Kannattelua voi olla esimerkiksi nuoren kotoa hakeminen ja vieminen verkostotapaamiseen tai sovitulle virastokäynnille. Jälkihuollon vaikutus nuoren itsenäistymisprosessissa näyttäytyy pärjäämisen tunteen vahvistumisena ja sen kautta itsetunnon kohoamisena.

Koulutuksen merkitys nuoren itsenäistymisessä ja elämänhallinnan vahvistumisessa on merkittävä. Koulutusmyönteisyys ja sisäinen motivaatio opiskeluun ja ammatin hankkimiseen vaikuttavat siihen, että opiskelut etenevät ja koulu suoritetaan loppuun asti. Opiskelun ja työelämään siirtymisen kautta nuori saa sunnan elämälle, sosiaalisia taitoja, taloudellisen itsenäisyyden sekä osallisuuden

ja merkityksellisyyden kokemuksen. Opinnäytetyömme tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että opiskelujen keskeyttäminen ja työelämään siirtymisen vaikeudet ovat jälkihuoltonuorille tyypillisiä, jälkihuollon tuesta huolimatta. Sisäisen motivaation puuttuminen, henkisten voimavarojen vähäisyys sekä näköalattomuus tulevaisuuden suhteen ovat syitä jotka vaikeuttavat nuoren etenemistä työelämään ja sitä kautta jättävät nuoren riippuvaiseksi yhteiskunnan tarjoamasta tuesta. Pelkästään jälkihuollon tuen avulla tähän ongelmaan on vaikea vastata. Tarvitaan tiiviimpää verkostoyhteistyötä koulujen ja oppilaitosten kanssa sekä nopeaa reagointia nuoren hyväksi tilanteissa, joissa opiskelemaan pääsy tai opinnoissa pysyminen ja eteneminen tuottavat ongelmia.

Opinnäytetyömme tutkimuksen mukaan psykososiaalisen tuen merkitys on suuri nuoren pärjäämisen tunteen vahvistumisessa ja siksi sen voidaan olettaa olevan keskeinen jälkihuollon sisältö. Jälkihuollon ohjaajan aito kiinnostus nuoren elämästä antaa tunteen aidosta välittämisestä. On tärkeää, että nuorta kohdataan yksilönä, elämäntilanne huomioon ottaen ja nuoren tarpeisiin vastataan. Itsenäistymisen tukemisessa on tärkeää, että nuori saa opetella itsenäiseen elämään liittyviä taitoja rauhassa omaan tahtiin, tuen ja opastuksen avulla. Pärjäämisen tunne vahvistuu vähitellen jälkihuolto-prosessin aikana positiivisen vahvistamisen kautta.

Myönteinen ja arvostava vuorovaikutus tukevat elämönhallinnan vahvistumista. Opinnäytetyömme tutkimuksessa ilmeni, että nuoret kokevat suhteensa jälkihuollon ohjaajaan välittömäksi ja epäviralliseksi ja ohjaajan kanssa voi keskustella kaikenlaisista asioista. Siitä huolimatta nuoret eivät halua kertoa henkilökohtaisimmista asioistaan tai ongelmistaan jälkihuollon ohjaajalle. Jälkihuoltonuorilla on omaan elämään ja menneisyyteen liittyviä vaikeita asioita, joiden käsittelyyn tarvitaan jälkihuollon tuen lisäksi neuvonta- ja terapiapalveluita sekä kokemusasiantuntijuuteen perustuvaa vertaistukea.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla jälkihuoltonuorten opiskelumotivaatioon ja opiskelumyönteisyyteen vaikuttavien tekijöiden kartoittaminen ja kuinka jälkihuoltonuorten opiskelumyönteisyyttä voitaisiin tukea.

8.4 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön tekeminen oli meille mielenkiintoinen ja ammattitaitoa kehittävä kokemus. Meillä molemmilla oli aiempaa kokemusta lastensuojelun jälkihuollosta harjoittelujen ja työn kautta opinnäytetyötä aloittaessa. Opinnäytetyötä tehdessä saimme paneutua aiheeseen syvemmin, erityisesti jälkihuollon merkitykseen nuorten itsenäistymisen tukena. Koimme, että nuorten haastattelut ja teoriaan syventyminen antoivat meille paljon uutta tietoa ja ne laajensivat näkemystämme jälkihuollosta. Kohtaamiset haastattelemiemme nuorten kanssa olivat arvokkaita ja merkityksellisiä oman ammatillisen kasvumme kannalta. Tulevina sosionomeina koemme tärkeäksi lisätä tietämystä ja ymmärrystä niistä ilmiöistä, joiden parissa tulemme jatkossa työskentelemään.

Opinnäytetyötä tehdessä oli kiinnostavaa seurata yhteiskunnallista keskustelua istuvan hallituksen kaavailemista koulutusleikkauksista, jotka toteutuessaan kohdistuisivat laajasti koko koulutussektorille. Pohdimme millaiset vaikutukset näillä toimilla olisi jälkihuollossa olevien nuorten koulutusmahdollisuuksiin tai yleisesti erityistä tukea tarvitseville nuorille. Aihe herätti meissä huolta, koska opinnäytetyömme tutkimuksen tulosten perusteella koulutuksen merkitys nuoren itsenäistymisprosessin etenemisessä on suuri. Sosiaalialan ammattilaisten eettisten ohjeiden (Talentia 2013, 25–26) mukaan sosiaalialalla työskentelevien tulisi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja välittää arjen tietoa eteenpäin päättäjille.

Lähdimme tekemään opinnäytetyötämme tiukalla aikataululla. Jouduimme toteamaan alkuperäisen aikataulun olleen liian optimistinen tavoitteidemme täyttymisen kannalta. Halusimme paneutua aiheeseen hyvin, joten otimme opinnäytetyön tekemiseen lisää aikaa, vaikka se tarkoitti valmistumisen siirtymistä kevästä syksyyn. Jatkossa tiedämme paremmin millaisella aikataululla vastaavan laajuista työtä kannattaa lähteä tekemään.

Hyväksytty opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetyötietokanta Theseuksessa. Opinnäytetyö esitetään julkaisuseminaarissa 24.8 2016,

jonka jälkeen se toimitetaan Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden käyttöön. Opinnäytetyötä ei julkaista Nuorten Ystävien internetsivuilla.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä opetti meille myös tiimityöskentelyn taitoja. Parityöskentelyn myötä saimme ja jouduimme perustelemaan omia näkemyksiä ja tulkintoja toisillemme, mikä lisäsi opinnäytetyömme luotettavuutta ja teki prosessista mielenkiintoisen. Yhdessä pohtiminen ja reflektointi olivat mielestämme tärkeä osa opinnäytetyöprosessia ja ammatillista kehittymistä.

Opinnäytetyön tekeminen opetti meille paljon tutkimusprosessista. Opimme myös teemahaastattelun tekemisestä ja siitä kuinka haastatteluihin kannattaa valmistautua. Opinnäytetyöseminaareista ja ohjaavalta opettajalta saatu palaute auttoivat meitä viemään opinnäytetyöprosessiamme oikeaan suuntaan. Tunteet opinnäytetyötä tehdessä vaihtelivat epätoivosta valaistumisen ja riemun hetkiin. Koimme prosessin aikana myös epäonnistumisen tunteita. Niiden sietäminen, käsittely ja kaikesta huolimatta eteenpäin jatkaminen oli kehittävää. Kaikista koetuista tunteista huolimatta tiesimme aihevalintamme olevan oikea ja tärkeä ja sitä emme missään vaiheessa kyseenalaistaneet. Kokonaisuutena olemme tyytyväisiä opinnäytetyöprosessiin ja sen loppuraporttiin. Koimme, että onnistuimme tavoitteessa saada nuorten ääni ja kokemukset kuuluviin ja uskomme opinnäytetyömme hyödyttävän osaltaan Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluiden jälkihuollon tulevaisuuden kehittämistyötä.

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti A. 2007. Lapsesta aikuiseksi – Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Nemo.
- Aaltonen, Maria; Ojanen, Tuija; Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2003. Nuoren Aika. Porvoo: WSOY.
- Aapola, Sinikka & Ketokivi Kaisa 2005. Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 56, 7–32.
- Angelin, Anna; Kauppinen, Timo; Lorentzen, Thomas; Bäckman, Olof; Moisio, Pasi; Dahl, Espen & Salonen, Tapio 2014. Have Nordic welfare regimes adapted to changes in transitions to adulthoods? Unemployment insurance and social assistance among young people in the Nordic welfare states. Teoksessa Lorenza Antonucci, Myra Hamilton & Steven Roberts (toim.) Young people and social policy in Europe. Dealing with risk, inequality and precarity in times of crisis. London: Palgrave Macmillan, 169–188.
- Antonovsky, Aaron 1987. Unraveling the mystery of health. San Francisco: Jossey-Bass.
- Children (Leaving Care) Act 2000. Regulations and Guidance. Viitattu 5.4.2016. http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130107105354/http://www.dh.gov.uk/prod_consum_dh/groups/dh_digitalassets/@dh/@en/documents/digitalasset/dh_4058600.pdf.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Verkkojulkaisuna: <http://www.diak.fi/opiskelu/opinnaytetyo/Documents/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytänää.pdf>.
- Eronen, Tuija 2012. Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Eräranta, Kirsi & Autio, Minna 2008. Johdanto: Polarisaatio käsitteenä ja empiirisesti koeteltuna tutkimusteesinä. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus?* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 8–16.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Heinonen, Hanna 2016. Esipuhe. Teoksessa Sanna Pukkio & Tiia Hipp (toim.) *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 2–4.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. *Tutki ja kirjoita* 15.–17. painos. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, Liisa 2012. Interpreting a client satisfaction survey on shared agency in plan-based practice at the welfare office. *Nordic Social Work Research*. 2, (2), 119–135.
- Honkinen, Päivi-Leena 2010. Lapsuusiän käytöshäiriöt ennustavat elämänhallinnan ongelmia nuoruudessa. *Duodecim* 2010/1. *Duodecim*, 5–6.
- Huotari, Rauni 2010. Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. *Yhteiskuntatieteiden pro gradu-tutkielma*. Itä-Suomen yliopisto.
- Huttunen, Teija 2015. Kanna kuule vastuuta ihan keskenäs – Kuka kantaa vastuun? Teoksessa Liisa Martikainen (toim.) *Mitä se sulle kuuluu? Nuoren elämän valinnat puntarissa*. Tallinna: United Press Global. 13–30.
- Hytönen, Kirsi-Maria; Malinen, Antti; Salenius, Paula; Haikari, Janne; Markkola, Pirjo; Kuronen, Marjo & Koivisto, Johanna 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. *Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita* 2016:22. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Hämäläinen, Juha; Laukkanen, Eila & Vornanen, Riitta 2008. Nuorisokasvatus, nuorisososiaalityö ja nuorisopsykiatria nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus?* Helsinki: Nuorisotutkimusver-

- kosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 161–169.
- Ihalainen, Jarmo; Kettunen, Terttu 2011. Turvaverkko vai trampoliini : Sosiaaliturvan mahdollisuudet 6. p. ed. Helsinki: WSOYpro.
- Kallunki, Valdemar 2016. Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 151–161.
- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja.
- Keltinkangas-Järvinen, Liisa 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki: WSOY.
- Kestilä, Laura; Kauppinen, Timo M. & Karvonen, Sakari 2016. Lapsuuden elinolojen yhteys arjenhallintaan nuorilla aikuisilla. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 117–133.
- Kuoppala, Tuula; Säkkinen, Salla 2015. Lastensuojelu 2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 25/2015.
- Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Viitattu 30.3.2016.
https://www.thl.fi/documents/647345/1832874/Loppuraportti_Selvitys+sijaishuollon+ja+j%C3%A4lkihuollon+nykytilasta+ja+kehitt%C3%A4mistarpeista_2006.pdf/65384afe-1b57-4e93-a1e6-ccdca5eafdd.
- Känkänen, Päivi 2011. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 232–240.
- Laaksonen, Sari (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Lastensuojelun Keskusliitto ry, Helsinki.

- Laaksonen, Sari 2005. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Annamaija Puonti; Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 256–264.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 1992/734. Viitattu 30.3.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734#P1>.
- Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007. Viitattu 13.12.2015. <http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Lastensuojelun käsikirja 2015. Työprosessit. Jälkihuolto. Viitattu 5.4.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>.
- Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä : Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulu: Oulun yliopisto.
- Martikainen, Liisa 2009. Kaaosta vai hallintaa. Nuoren aikuisen elämän haasteet. Kuopio: UNIpress.
- Mattila, Anna 2007. Sijais- ja jälkihuollon siirtymillä. Lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittäminen yhteistyöverkostossa 2002–2006. Tupa – projektin loppuraportti 2007. Raportteja 12/2007. Nuorten Ystävät ry.
- Metsämuuronen, Jari 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä : Tutkijalaitos (4. laitos. ed.). Helsinki: International Methelp.
- Myllyniemi, Sami 2008. Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 17–81.
- Myllyniemi, Sami 2016. Perhe, koti, arki. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisoasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, 17–31.
- Nuorten Ystävät 2010. Jälkihuoltopalvelun prosessinkuvaus, avopalvelut. Sisäinen muistio, julkaisematon lähde.
- Nuorten Ystävät 2014. Nuorten Ystävät ry:n Vuosikertomus 2014.
- Lehtimäki, Janne 2016. Avopalveluiden palvelupäällikkö Janne Lehtimäen henkilökohtainen tiedonanto/sähköposti 31.3.2016

- Nuorten Ystävät i.a. Nuorten Ystävien www-sivut. Viitattu 24.11.2015.
www.nuortenystavat.fi.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puukka, Merja 2013. Sosiaalisen kasvu ympäristön yhteys elämänhallintaan aikuisuudessa. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalitieteiden laitos. Turku: Turun yliopisto. Viitattu 12.4.2016.
http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/92133/GRADU_puukka_%202013.pdf?sequence.
- Pölkki, Pirjo 2008. Uusi mahdollisuus: Millaista aikuisen tukea sijaishuollossa oleva nuori tarvitsee identiteetilleen? Teoksessa: Anja-Riitta Lahikainen, Raija-Leena Punamäki & Tuula Tamminen (toim.) Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY, 160–182.
- Raitasalo, Raimo 1995. Elämänhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 1. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- Raunio, Kyösti 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Reinikainen, Sarianna 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Roos, J. P. 1987. Suomalainen elämä: Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista (2.p. ed.). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 4.5.2016.
http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html.
- Salonen, Reetta 2005. Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 56. 66–99.
- Saukko, Merja 2008. ”Se tosiaan vaihtelee.. se elämäkulku” Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa. Sosiaalipolitiikan Pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Sinkkonen, Jari 2010. Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

- Stein, Mike 2006. Research review: young people leaving care. *Child and Family Social Work* 2006, 11, 3, 273–279.
- Talentia 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia. Viitattu 30.5.2016.
www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf.
- Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 30.3.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>.
- Tikkanen, Kaija 2012. 15–20-vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena, Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki. SOS-lapsikylä ry.
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit 2004. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto ry.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto 2012. Tuloksellisuustarkastuskertomus Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 6/2012. Viitattu 30.3.2016.
https://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_net.pdf.
- Veturointi-hanke 2015. Veturointi-hanke 2015–2017. Viitattu 25.5.2016.
<http://www.autalasta.fi/veturointi/index.html>.
- Vilka, Hanna 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITE 1 Saatekirje

Hei!

Opiskelemme Diakonia-ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi (AMK) ja teemme opinnäytetyötä Nuorten Ystävien pääkaupunkiseudun avopalveluihin. Tavoitteena on haastattelujen avulla kerätä lastensuojelun jälkihuollon kehittämisehdotuksia Nuorten Ystäville. Sinun henkilökohtaiset vastauksesi ovat meille tärkeitä ja tutkimuksen tuomalla tiedolla toivomme olevan hyötyä Nuorten Ystävien jälkihuollon asiakkaille.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelut nauhoitetaan analysointia varten ja nauhoja käsitellään luottamuksellisesti, eikä niitä tai tutkimuksen muistiinpanoja anneta ulkopuolisten käyttöön. Haastateltavien henkilötietoja ei kirjata missään vaiheessa ja tutkimustulokset raportoidaan niin, ettei yksittäistä tutkimukseen osallistujaa voida tunnistaa. Kaikki haastattelumateriaalit ovat vain opinnäytetyöntekijöiden käytössä ja ne hävitetään tutkimuksen päätyttyä.

Olemme saaneet tutkimusluvan Nuorten Ystävilta 22.1.2016

Ystävällisin terveisin

Eeva Suikkari ja Mikko Kemppainen

LIITE 2 Teemahaastattelu

Taustatiedot

Ikä

Sukupuoli

Jälkihuoltoasiakkuuden kesto

Lastensuojelun asiakkuuden historiaa

Elämäntilanne jälkihuoltoasiakkuuden alkaessa

Mitä tukitoimia sait jälkihuollon asiakkaana?

Yksilötyö

- Tapaamiset; määrä, joustavuus
- Virastoasiointi
- Tukeminen ja opastaminen arjen asioissa

Verkostoyhteistyö

- Perhe ja läheiset
- Koulu
- Viranomaiset

Asuminen

- Asunnon hankkiminen
- Asumiseen ja kodinhoitoon liittyvien asioiden harjoittelu

Vapaa aika: Mitä teit vapaa-ajalla?

- Harrastusten löytäminen

Miten saamasi tuki on vaikuttanut elämänhallintaasi? Itsenäisen toimimisen arjessa?

Miten pääsit vaikuttamaan jälkihuollon sisältöön?

Millaista tukea olisit tarvinnut?

Miten haluaisit kehittää jälkihuoltoa?

Mikä oli tärkeintä jälkihuollossa?

Mitä vielä haluaisit kertoa?